

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного
управління та національної
безпеки

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Кухта Оксана Вікторівна

УДК 159.9:361.65:355/359

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ВІЙНИ

053 Психологія
ОПП «Практична психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістра.
Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ О. В. Кухта

Керівник роботи

Якобчук Валентина Павлівна
кандидат економічних наук,
професор

Науковий консультант

Кулаковський Тарас Юрійович
кандидат психологічних наук,
доцент

Висновок кафедри психології за результатами попереднього захисту: Кухти Оксани Вікторівни

Протокол засідання кафедри

№ _____ від « ____ » _____ 2024 року

Завідувач кафедри психології

кандидат психологічних наук, доцент _____ Литвинчук Алла Іванівна

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Кухта Оксана Вікторівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ Голощук Каріна Валеріївна

АНОТАЦІЯ

Кухта О. В. Психологічні чинники волонтерської діяльності в умовах війни. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 053 – Психологія. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню психологічних чинників, які визначають особливості та ефективність волонтерської діяльності в умовах війни.

У роботі розкрито значення волонтерства як важливої форми соціальної підтримки та адаптації в умовах кризових ситуацій. Вивчено основні психологічні аспекти, зокрема мотиваційні чинники, рівень стресостійкості, адаптаційні стратегії волонтерів.

Методологічну основу роботи становлять якісні та кількісні методи дослідження. Проведено емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення ключових психологічних чинників, які впливають на залученість до волонтерської діяльності, рівень задоволеності, емоційне вигорання та стресостійкість. Вибірку дослідження склали 220 волонтерів віком від 20 до 55 років, які надають гуманітарну, медичну та психологічну допомогу.

За результатами дослідження визначено фактори, які сприяють ефективній діяльності волонтерів і розроблено методичні рекомендації щодо мотивації волонтерів.

Розроблені рекомендації можуть бути використані керівниками волонтерських організацій, психологами та соціальними працівниками для оптимізації мотивації волонтерів, зниження ризику вигорання та підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: волонтерська діяльність, психологічні чинники, війна, мотивація, стресостійкість, соціальна підтримка.

ANNOTATION

Kukhta O. Psychological factors of volunteer activities in wartime. – Qualification Thesis in Manuscript Form.

Qualification thesis for obtaining a Master's degree in the specialty 053 – Psychology. – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

This qualification thesis is dedicated to the study of psychological factors that determine the peculiarities and effectiveness of volunteer activities during wartime.

The paper emphasizes the significance of volunteering as a crucial form of social support and adaptation in crisis situations. It examines key psychological aspects, including motivational factors, levels of stress resilience, and adaptation strategies employed by volunteers.

The methodological foundation of the study is based on qualitative and quantitative research methods. An empirical study was conducted to investigate the key psychological factors influencing engagement in volunteer activities, satisfaction levels, emotional burnout, and stress resilience. The sample consisted of 220 volunteers aged 20 to 55 who provide humanitarian, medical, and psychological assistance.

Based on the research findings, factors contributing to the effectiveness of volunteer activities were identified, and methodological recommendations for enhancing volunteer motivation were developed.

The proposed recommendations can be applied by leaders of volunteer organizations, psychologists, and social workers to optimize volunteer motivation, reduce the risk of burnout, and improve the overall effectiveness of volunteer efforts.

Keywords: volunteer activities, psychological factors, war, motivation, stress resilience, social support.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ОСНОВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	9
1.1. Історичні аспекти становлення волонтерської діяльності.....	9
1.2. Сутність поняття «волонтерська діяльність».....	15
1.3. Психологічні чинники волонтерської діяльності	22
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	27
2.1. Організація емпіричного дослідження	27
2.2. Результати емпіричного дослідження.....	30
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА БАЗІ ГО «ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВ РУЖИНЩИНИ»	49
3.1. Програма підвищення мотивації волонтерської діяльності на базі ГО «Громадський актив Ружинщини».....	50
3.2. Результати апробації програми	53
Висновки до розділу 3	56
.....	57
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність роботи. На сучасному етапі розвитку суспільства все більш популярною стає волонтерська діяльність, яка є одним із найважливіших чинників соціального розвитку в таких сферах, як охорона здоров'я, допомога нужденним категоріям населення, охорона довкілля тощо. Зайняття волонтерською діяльністю дозволяє зберігати й зміцнювати людські цінності; сприяє особистісному зростанню та розвитку соціальних зв'язків; формує громадянську позицію та соціальну відповідальність у людини.

Нині активно досліджуються особливості волонтерської діяльності, спрямованої на допомогу людям, які переживають складні життєві ситуації.

Така допомога називається просоціальною поведінкою осіб, які її надають. Особлива увага приділяється дослідженню тих мотивів, які спонукають людину до волонтерської діяльності. Як відомо, мотиваційна сфера займає провідне місце в структурі особистості людини. Вона пояснює цілеспрямованість дій, організованість і стійкість діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети. Зрозуміти поведінку людини, зокрема й допоміжну, складно без знання психологічних механізмів і мотивів, які спонукають її до цього.

Актуальність теми дослідження зумовлена недостатньою вивченістю самої волонтерської діяльності та психологічних особливостей осіб, які обирають цей шлях.

До таких маловивчених особливостей належать мотиваційно-потребнісна сфера волонтерів, їхня емпатійність і спрямованість особистості.

Мета дослідження: вивчення особливостей психологічних чинників волонтерської діяльності в умовах війни.

Для досягнення мети роботи було поставлено та вирішено **наступні завдання:**

- розглянути історичні аспекти становлення волонтерської діяльності

- визначити сутність поняття «волонтерська діяльність»;
- дослідити психологічні чинники волонтерської діяльності;
- здійснити організацію емпіричного дослідження;
- визначити результати емпіричного дослідження;
- навести програму підвищення мотивації волонтерської діяльності на базі ГО «Громадський актив Ружинщини»;
- визначити результати апробації програми.

Об'єкт дослідження: психологічні чинники й мотиви волонтерів.

Предмет дослідження: особливості потреб, мотивації, психологічних характеристик волонтерів.

Загальна гіпотеза дослідження: існують відмінності в потребах і мотивації людей, які займаються й не займаються волонтерською діяльністю.

Наукова новизна полягає у розширенні уявлень про мотиви волонтерської діяльності на прикладі людей, які надають допомогу сім'ям у складних життєвих ситуаціях, дітям, що залишилися без піклування батьків, і Збройним Силам України. Показано роль емпатії, альтруїзму та домінування вищих потреб у допоміжній поведінці. Отримані результати доповнюють наукові уявлення про мотиви просоціальної поведінки.

Практична значущість отриманих результатів дослідження: Теоретичні матеріали дослідження можуть бути використані для підготовки просвітницьких лекцій для студентів вищих навчальних закладів з метою спонукання їх до волонтерської діяльності.

Матеріали емпіричного дослідження можуть бути орієнтиром для розробки програм підготовки волонтерів, а також для розробки програм особистісного зростання волонтерів.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ОСНОВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

1.1. Історичні аспекти становлення волонтерської діяльності

Виходячи з особливостей сучасного розвитку культури, можна зробити висновок, що культура вже не виконує тих завдань, які вона повинна була виконувати у своєму класичному розумінні. До другої половини XIX століття культура була пов'язана, передусім, із вдосконаленням людини та суспільства.

Культурна криза кінця XIX – початку XX століття ознаменувала новий поворот у подальшому розвитку суспільства, коли масова культура, пов'язана з культом споживання, змістила акцент свого розвитку з висококультурного рівня, заснованого на моральності й етиці, на культуру споживання, що орієнтована на економічні та політичні завдання, не ставлячи собі за мету духовний розвиток людини [14].

Проте традиційні цінності й досі залишаються популярними в сучасному суспільстві. Милосердя, чуйне ставлення до людей — одна з головних чеснот християнства. Любов до Бога неможливо уявити без любові до людини та до всього сущого на Землі. Скільки існує людство й релігія, стільки ж триває історія безкорисливої тілесної та духовної допомоги людям. Французькою мовою слово "волонтер" звучить як *volontaire*, латиною — *voluntas* (від нього й походить українське слово "волонтер").

Волонтерів також називають добровольцями: це поєднання слів "добро" та "воля". У XVII–XVIII століттях загальна військова повинність у Європі ще не була введена, і до армії набирали добровольців, яких і називали волонтерами. Вони захищали свою країну у разі оголошення війни [10].

Згодом, у XX столітті, слово набуло ширшого значення — волонтером почали називати будь-яку людину, яка добровільно надавала допомогу державі або іншим людям, і не лише на словах, а й на ділі. У великі церковні свята королі та імператори віддавали "належне" біднякам і жебракам, подаючи

їм милостиню у вигляді продуктів чи грошей. Згодом почали з'являтися так звані богадільні, де знаходили прихисток сироти, немічні старі чи каліки — першою відзначилася Візантія, за нею приклад наслідували й інші європейські країни.

Нерідко волонтерство межувало з безрозсудністю: незахищені від зараження лікарі доглядали за хворими на чуму та холеру, заражалися самі й помирали. На межі XIX і XX століть зародився один із найстаріших і наймасштабніших волонтерських рухів — «Червоний Хрест» (International Red Cross). Ідея створення цього руху прийшла швейцарському підприємцю Анрі Дюнану, який випадково опинився на полі бою біля Сольфєріно й став свідком страждань тисяч поранених, яким ніхто не надавав необхідної медичної допомоги. Дюнан зібрав жителів Сольфєріно, які почали безкоштовно доглядати за хворими. Допомога надавалася всім, незалежно від того, на чиєму боці вони воювали. Дюнан написав книгу «Битва при Сольфєріно», у якій сформулював ідею волонтерського руху як допомоги пораненим під час війни [20].

Волонтерство як суспільний рух зародилося у західних країнах, де першими волонтерами вважаються самаритяни — люди, які допомагали тим, хто опинився в біді. Однак більш виразно волонтерська діяльність сформувалася у середині XIX століття. Поштовхом до її організованого становлення став 1859 рік, коли французький письменник і журналіст Анрі Дюнан, вражений наслідками битви під Сольфєріно, запропонував створити Червоний Хрест. Ця організація, побудована на волонтерських засадах, забезпечувала медичну допомогу пораненим і полоненим, а її принципи стали основою діяльності волонтерських рухів усього світу.

У Великій Британії витоки волонтерства можна простежити ще з середньовічних лікарень, які працювали на добровільних засадах. Протягом XII–XIII століть в Англії було створено близько 500 таких лікарень. Втім, організовані форми волонтерської роботи набули поширення лише у XIX столітті, коли виникли благодійні організації, як-от Армія Спасіння (1865),

Товариство організованої благодійності (1869) і Британський Червоний Хрест (1870), що активно залучали добровольців до допомоги нужденним.

У Франції у 1920-х роках XX століття був створений перший волонтерський загін, що об'єднав французьку й німецьку молодь, яка працювала над відбудовою ферм в обмін на їжу. У цей період П'єр Сересоль заснував Міжнародну громадську службу, головним гаслом якої стало: «Не говорити, а діяти».

США є ще однією країною, де волонтерство зародилося рано, зокрема під час Громадянської війни (1861–1865). Тоді жінки створювали допоміжні товариства, ремонтували намети, шили уніформи та бинти, а також працювали медсестрами на фронті [29].

У Німеччині волонтерська діяльність XIX століття проявлялася через служби добровільної праці та сестер милосердя, які допомагали бідним і опікувалися охороною здоров'я. Однак на відміну від Британії чи США, розвиток громадянської інфраструктури в Німеччині набув інтенсивного характеру лише на початку XXI століття [29].

Згідно з дослідженнями, XX століття стало важливою віхою у становленні волонтерства. Після Першої світової війни в Європі з'явилася потреба в допомозі постраждалим. Це призвело до створення перших міжнародних волонтерських організацій, зокрема Координаційного комітету міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО.

Термін «волонтер» походить від латинського слова «voluntarius» — «вільна воля» та англійського «voluntary» — «добровільний». Спочатку він був пов'язаний із військовою службою, але сьогодні термін стосується виключно безкорисливої допомоги людям і суспільству.

Перше молодіжне волонтерське об'єднання у сучасному розумінні цього поняття було створено після Першої світової війни. У 1920 році у Франції, поблизу міста Верден, був реалізований перший проєкт волонтерського табору. Молоді люди, німці та французи, об'єдналися для відновлення історичних пам'яток і будівель, зруйнованих під час війни. Волонтери не

отримували жодної матеріальної винагороди за свою роботу, але їх регулярно забезпечували житлом, харчуванням та навіть медичним страхуванням.

Мабуть, цю подію можна назвати відправною точкою у розвитку волонтерства як нового, загальновизнаного соціального феномена. Це явище стало безпрецедентним в історії людства й стало поштовхом для створення міжнародної волонтерської організації SCI.

Сьогодні вона вважається найстарішою з усіх існуючих. SCI, або Service Civil International, у перекладі з французької означає «Міжнародна громадянська допомога». Близькою до неї за віком є «Червоний Хрест», про який вже згадувалося вище. Слідом за ними з'явилася британська організація British Volunteer Programme, згодом був створений «Корпус миру», волонтери якого працюють у Китаї, Монголії, на Філіппінах та в інших країнах, а пізніше виникла Німецька служба розвитку Deutsche Entwicklungsdienst. У другій половині XX століття волонтерство на Заході стало міцно на ноги й набуло значущості.

Добровільна діяльність стала формою соціального служіння, що здійснюється за вільним волевиявленням громадян і спрямована на безкорисливе надання соціально значущих послуг на місцевому, національному або міжнародному рівнях.

Одним із факторів розвитку волонтерського руху стала Друга світова війна та напівзруйнована Європа, яку активно відновлювали добровольці. У 1960-х роках такою причиною стало масове бажання примирити Східну та Західну Європу, з цією метою з'явилися десятки волонтерських програм. Тоді ж (після Травневих подій 1968 року у Франції та студентських заворушень 1960-х у Німеччині) стало зрозуміло, що необхідно проводити осмислену молодіжну політику. Нарівні з іншими напрямками молодіжної політики волонтерство систематизується й отримує свої цілі та завдання.

У 1980-х роках XX століття громадськість дедалі більше почали турбувати проблеми екології у світі, внаслідок чого з'явилася величезна кількість екологічних проєктів і були створені екологічні волонтерські рухи.

Так, уже 1998 року зусиллями волонтерських організацій було реалізовано близько 2000 екологічних проєктів у 84 країнах світу.

У 1990-х роках діяльність волонтерів у європейських країнах стала вагомим економічним ресурсом. За підрахунками 1998 року цим видом діяльності було охоплено майже половину громадян, а з урахуванням підлітків старше 14 років — 79 %.

У 1990 році на XI Всесвітній конференції волонтерського руху в Парижі було ухвалено Загальну декларацію добровільництва. Вона визначила поняття «волонтерства», головні цілі та принципи руху. Декларація проголошує добровільництво основою громадянського суспільства. Цілі та завдання волонтерського руху декларація визначила як «досягнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх народів» і визнала право кожної жінки, чоловіка чи дитини брати участь в організації волонтерського руху.

А вже у 1992 році був заснований Європейський добровольчий центр (CEV). Сьогодні це міжнародна мережа, яка включає понад 80 національних і регіональних центрів волонтерства по всій Європі та за її межами. Центр підтримує інтереси та пріоритети волонтерських організацій. У 1990-х роках праця добровольців у Європі стала вагомим економічним ресурсом. Так, у 1987 році у світі нараховувалося 80 мільйонів волонтерів, а вже у 1998 році — понад 109 мільйонів. За останнє століття ми стали свідками величезного зростання затребуваності такої діяльності. У 2001 році в Амстердамі на XVI Всесвітній конференції Міжнародної асоціації добровільних зусиль (IAVE) було ухвалено ще одну «Загальну декларацію добровільництва». У ній зазначається, що добровільництво для молоді — це чудова можливість завести нові знайомства, набути досвіду реальної роботи, розвинути лідерські якості та відчути відповідальність.

У європейських країнах волонтерство добре розвинене. Добровільні помічники заощаджують бюджети організацій, а з їхньою допомогою різні соціальні програми реалізуються значно якісніше й швидше. Волонтерство як

вид діяльності в багатьох країнах Європи розглядається як соціальна послуга, якою можуть скористатися всі охочі [18].

У міжнародній практиці волонтерство характеризується трьома ключовими особливостями:

Діяльність є неприбутковою.

Вона здійснюється добровільно, за особистим бажанням.

Її результат має бути корисним для інших або для суспільства загалом.

Експерти визначають чотири основні типи волонтерства: взаємодопомога, філантропія, громадянський обов'язок і проведення кампаній.

Історія волонтерства в Україні розпочалася офіційно з ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України у 2003 році, яка визначила волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Пізніше, із прийняттям Закону України «Про волонтерську діяльність» (2011 р.), було окреслено основні напрямки волонтерства: допомога соціально незахищеним верствам населення, догляд за хворими, допомога постраждалим від надзвичайних ситуацій і охорона культурної та природної спадщини.

Реальний вибух волонтерського руху в Україні стався у 2014 році під час Революції Гідності. Тисячі українців об'єдналися, щоб допомагати протестувальникам: вони організовували кухні, розміщували людей і надавали необхідну підтримку.

З початком війни на сході України та повномасштабної агресії Росії у 2022 році волонтерський рух активізувався ще більше. Основні форми діяльності волонтерів включають збір коштів і продуктів для армії, плетіння маскувальних сіток, евакуацію населення, забезпечення медикаментами та теплими речами.

Таким чином, український волонтерський рух продовжує свою героїчну місію, об'єднуючи зусилля людей задля спільної перемоги та підтримки суспільства у найскладніші часи.

1.2. Сутність поняття «волонтерська діяльність»

Останнім часом спостерігається зростання кількості людей, які потребують допомоги, що пов'язано з багатьма демографічними, психологічними, соціальними та економічними факторами. Тому вивчення феномена допоміжної поведінки має велике значення, адже її суть полягає у наданні допомоги тому, хто її потребує.

Допоміжна поведінка у соціальній психології описує взаємодію між тими, хто надає допомогу, і тими, хто її отримує. Люди, які надають допомогу, завжди чимось жертвують (грошима, часом тощо), а ті, хто приймає допомогу, завжди щось отримують, причому отримане ними зазвичай цінніше для них, ніж витрачене першими.

Допоміжна поведінка — це своєрідні дії, спрямовані на благо інших, за які не передбачено жодних зовнішніх винагород. За кордоном проблема волонтерства активно досліджується вже протягом тривалого часу, про що свідчать праці таких учених, як R. Bekkers [39], L.H. Choi [42], E.G. Clary [43], R.A. Cnaan [46], B.J. Houle [57], R.A. Sundeen [74], B. Weiner [77], A.B. Yeung [79].

Сидоренко К.О. зазначає, що «базовою характеристикою, „фундаментом“ допоміжних професій соціономічного типу є просоціальна активність особистості, яка бере свій початок у буденній, повсякденній діяльності, проте успішно трансформується через комплекс мотивів у професійну діяльність» [25].

А. Еннс характеризує допоміжні професії наступним чином: предметом діяльності в цих професіях є культура, що розуміється як цілісний динамічний простір значень, носієм якого є спільнота або окрема людина. Засоби діяльності в допоміжних професіях, як і в більшості професій типу «людина-людина», мають переважно внутрішній, функціональний характер. Умови діяльності в допоміжних професіях пов'язані з підвищеною моральною

відповідальністю. Цілі та результати в допоміжних професіях вирізняються трьома основними особливостями.

По-перше, у більшості випадків результат праці в цих професіях визначається не конкретно, а у вигляді загального уявлення. Часто очікуваний продукт описується лише через необхідні наслідки: потрібно зробити щось, аби, наприклад, людина почувалася краще. По-друге, у допоміжних професіях продукт — це тією чи іншою мірою «особистий внесок», тобто його існування невіддільне від особистості, від автора [6].

Волонтерство тісно пов'язане з допоміжною діяльністю. Згідно зі Всесвітньою декларацією добровільництва, «Добровільництво (як одиничний акт чи група дій) — це спосіб:

збереження та зміцнення людських цінностей;

реалізації прав та обов'язків громадян через навчання й особистісний розвиток, завдяки усвідомленню повного людського потенціалу;

створення спільних зв'язків через відмінності для життя у здоровій, надійній спільноті, працюючи разом над розробкою інноваційних рішень задля спільного майбутнього» [29].

Закалик Г.М. зазначає, що про значущість та важливість добровільницької діяльності йдеться на різних рівнях. 2011 рік був оголошений у Європейському Союзі Європейським роком волонтерства, що передбачало концентрацію зусиль волонтерських організацій на пропаганді та зміцненні своїх позицій, поширенні ідей добровільної допомоги та гуманістичних цінностей по всьому світу, підвищенні інформованості людей про діяльність громадських організацій волонтерів, результати їхньої праці, подальші перспективи та можливості [10].

Волонтерство є формою суспільно корисної діяльності, що здійснюється на благо громади або суспільства без будь-яких цілей, окрім досягнення загального суспільного блага та збільшення людського капіталу. Воно позбавлене політичного забарвлення, не орієнтоване на державні інтереси і базується на загальнолюдських цінностях.

Хоча у волонтерській діяльності людина може застосовувати свої професійні знання та потенціал, її метою не є досягнення професійних або кар'єрних успіхів. Волонтерство є діяльністю безкорисливою та безоплатною, що не ставить жодних умов і передбачає наявність у волонтера основної оплачуваної роботи або інших джерел доходу.

Згідно з дослідженнями університету Джона Хопкінса, волонтерство можна визначити як комплекс заходів, які здійснюються у вільний від роботи час без грошової винагороди. Європейські науковці також наголошують на добровільному характері волонтерства, визначаючи його як сукупність безоплатних дій, що виконуються громадянами за власним бажанням.

Волонтерство, як інструмент зростання соціального капіталу, пробуджує потенціал суспільства для покращення якості життя його членів, що підтверджує висновки Й. Бейгбедера. Підтримуючи цю ідею, Х. Анхейер і Л. Саламон довели, що волонтерство має різне культурне значення залежно від країни. Наприклад, у Великій Британії та Австралії його розглядають як інститут громадянського суспільства, тоді як в інших країнах акцент робиться на суспільну користь волонтерських послуг.

На думку О. Трубнікової, волонтерство можна відокремити від інших видів добровільної діяльності за такими критеріями [29]:

- власна ініціатива учасника;
- суспільно корисний характер роботи;
- відсутність очікування фінансової винагороди;
- здійснення діяльності у вільний час;
- відсутність прямої пов'язаності із захистом особистих інтересів;
- діяльність, що виражається у праці, але не передбачає ієрархічної залежності в межах певної організації.

Значимість волонтерства як суспільно визнаної діяльності підкреслюється М.С. Шераденом, який розглядає його як організовану форму участі у житті громади з мінімальною фінансовою винагородою.

Оскільки волонтерство зазвичай здійснюється у вільний час людьми, які вже мають основну зайнятість, канадський соціолог Р. Стеббінс визначає його як серйозне дозвілля. Характерними рисами такого дозвілля є прагнення досягати значущих цілей, самореалізуватися, розвиватися духовно, відчувати належність до спільноти та взаємодіяти з іншими учасниками.

Концепція серйозного дозвілля дозволяє виокремити сутнісні характеристики волонтерства, які пов'язані з мотивацією волонтерів. Воно задовольняє потреби вищого рівня, такі як самореалізація та самоактуалізація, стимулюючи саморозвиток і формування особистості як морально зрілої та соціально активної.

Існує багато визначень терміна «волонтер» та «волонтерство». Розглянемо деякі з них. На думку Кривенко Ю.В., «волонтер — це той, хто добровільно бере участь у будь-якій справі» [14].

Волонтер — це людина, яка добровільно надає свої послуги не через якісь матеріальні чи фінансові мотиви і не через соціальні, економічні або політичні спонукання, а через переконання, що її діяльність принесе користь людині й суспільству [15].

З точки зору Липитчук О. В., «волонтерство» — це «добровільна, неоплачувана діяльність студентів-волонтерів, що виконує функції мобілізації соціальних ініціатив, набуття досвіду спільного вирішення суспільно значущих проблем, сприяє професійному та особистісному розвитку й, як наслідок, оптимізації освітнього середовища майбутніх фахівців соціально-гуманітарного профілю» [15].

Мазій І.В. у своєму дисертаційному дослідженні пише про те, що добровільна (волонтерська) діяльність «є феноменом, в основі якого лежать моральні категорії: альтруїзм, гуманізм, співчуття та безкорисливість» [17].

Таким чином, волонтер — це людина, яка добровільно надає допомогу іншим людям. В основі волонтерської діяльності лежать альтруїзм, безкорисливість та гуманність.

Вайнілович Н. А. та Жужа Л. О. виокремлюють такі характеристики добровільної діяльності [2,8]:

Добровільна діяльність — це тип соціально схвалюваної та визнаної діяльності, різновид безкорисливої суспільної поведінки, яка характеризується моральним і творчим рівнем соціальної активності. Вона виражається в будь-яких суспільно корисних заходах з метою зміни навколишнього світу й є однією з умов інтелектуального, особистісного та діяльнісного розвитку людини, визначаючи її життєву позицію як гуманістичну.

Добровільна діяльність характеризується відсутністю будь-яких спеціальних професійних навичок для її виконання, добровільним і суспільно корисним характером, відсутністю мотивації до отримання оплати, значущістю результатів і прогресивною спрямованістю. Суб'єктом взаємодії завжди є інша людина або група людей [].

Горінов П. розглядає волонтерську діяльність у вищому навчальному закладі як «квазіпрофесійну, альтруїстичну, суспільно корисну діяльність, що є антропологічним, аксіологічним і діяльнісним ресурсом для розвитку у майбутніх фахівців моральних цінностей та професійно значущих особистісних якостей, таких як емпатія, толерантність, рефлексивність» [6].

На думку Горінова П., чим глибше осмислення й прийняття педагогічних, психологічних та професійних сенсів волонтерської діяльності, тим вищою є залученість студентів до цієї діяльності; чим ширшим і різноманітнішим є поле волонтерської діяльності, тим більше у студента можливостей для набуття суб'єктного професійного досвіду; чим довше перебування студента у волонтерському загоні, тим частіше він відчуває потребу у спонтанному прояві альтруїзму й тим стійкішою є домінанта сформованої потреби піклуватися про інших людей та допомагати їм [7].

На думку Матійчик А. В., з точки зору суб'єктного підходу можна виокремити такі функції волонтерської діяльності [18]:

Світоглядна. Волонтер у процесі виконання суспільно корисної роботи відчуває значущість свого існування, необхідність і важливість

добровільницької діяльності, усвідомлює можливість змінювати дійсність та свою роль у цьому процесі.

Виховна. Участь у волонтерських проєктах вимагає від людини відповідальності та прояву таких якостей, як милосердя, доброта, товариськість, чесність, самовідданість, благородство тощо.

Комунікаційна. Найчастіше діяльність волонтера спрямована на інших людей, які опинилися у складній життєвій ситуації внаслідок соціальних, економічних чи інших чинників (допомога літнім людям, дітям-сиротам, людям із тяжкими захворюваннями тощо). Волонтерська діяльність передбачає необхідність спілкування з керівниками волонтерської чи іншої громадської організації, іншими волонтерами, цільовою групою, працівниками державних установ, де реалізуються волонтерські проєкти тощо.

Освітня. Волонтер не отримує фінансової винагороди за свою працю, але його винагородою є досвід, який він набуває протягом волонтерської діяльності. Залежно від соціальних проєктів, які волонтер обирає самостійно, він отримує різноманітний і багатогранний досвід, включаючи вміння та навички, необхідні для виконання конкретної роботи.

Функція формування соціального капіталу. Взаємодія з працівниками державних установ, особисті контакти з людьми, яким надається допомога, іншими волонтерами та членами громадських організацій формують для волонтера додатковий соціальний капітал.

Рекреаційна. Волонтерська діяльність є способом активного та соціально корисного проведення часу. Волонтери, які працюють у бібліотеках, на спортивних заходах, у музеях, художніх галереях, педагогічних таборах тощо, мають можливість поєднувати свої обов'язки як волонтерів з організацією власного дозвілля.

Профілактична. Високі моральні вимоги до особистості волонтера та організація вільного часу справляють превентивний вплив на особистість, запобігаючи девіантній поведінці.

З точки зору соціуму волонтерству притаманні такі функції:

Аксіологічна. У результаті волонтерської діяльності формується система цінностей, що відповідає вимогам сучасного світу. Такі процеси, як глобалізація, міграція, інтеграція, полікультурна взаємодія, вимагають таких якостей, як солідарність, терпимість, взаєморозуміння, гнучкість тощо.

Функція підвищення громадянської активності. Волонтерами стають соціально активні люди, які небайдужі до проблем інших. Виконуючи суспільно корисну й значущу роботу, вони усвідомлюють свою здатність змінювати існуючий світ на краще завдяки волонтерству.

Функція соціалізації. До волонтерської діяльності найчастіше залучаються підлітки та молоді люди, які проходять школу життя завдяки волонтерській діяльності. Вони стикаються з різними соціальними проблемами, переймають соціальні зразки поведінки від старших колег тощо.

Сприяння розв'язанню соціальних проблем. Добровільна діяльність спрямована на виявлення та вирішення різних проблемних аспектів соціального життя, які потребують ресурсів, але не мають їх [50;62].

У закордонній літературі проблема просоціальної поведінки стала предметом дослідження таких учених, як J.F. Dovidio [49], M. Iacoboni [58], L.A. Penner [67].

Таким чином, допоміжна поведінка визначається як дії, спрямовані на благо інших, за які не передбачено жодних зовнішніх винагород.

Воно належить до категорії просоціальної поведінки, яка охоплює всі позитивні форми соціальних дій, що мають на меті користь або вигоду для інших. Волонтер — це людина, яка добровільно надає допомогу іншим. Волонтерська діяльність — це широкий спектр активностей, заснованих на добровільному наданні допомоги іншим. В основі волонтерської діяльності лежать альтруїзм, безкорисливість та гуманність.

Волонтерство сприяє розвитку емоційної та чуттєвої сфери особистості, змінює та формує її ціннісний світ, активізує пізнавальну діяльність, сприяє реалізації соціальної та творчої активності, а також особистісному зростанню.

Функції добровільництва: загальна виховна та конкретні функції — прогностична, конструктивно-проектна, організаторська, пізнавальна, комунікативна та рефлексивна.

1.3. Психологічні чинники волонтерської діяльності

Волонтерська діяльність, як і будь-яка інша, може бути зумовлена різними мотивами. Трубнікова О. А. стверджує, що людиною рухають власні мотиви відповідно до її життєвих цінностей та досвіду. Основним мотивом діяльності людей є прагнення задовольнити власні потреби. Для того щоб створити умови, які мотивують людей до добровільної праці, лідери та члени громадських організацій повинні створювати ситуації, у яких волонтери, виконуючи необхідну роботу, водночас можуть задовольнити ці потреби [29].

Згідно з даними Трубнікової О. А., одним із найпоширеніших теоретичних підходів до вивчення мотивації волонтерів є функціональний підхід: беручи участь у волонтерській діяльності, люди задовольняють одну або кілька потреб чи мотивів. При цьому одна й та сама діяльність може відповідати кільком психологічним функціям, а мотивація волонтера може змінюватися з часом. Одна й та сама діяльність для різних людей може виконувати різні функції: функцію цінностей, кар'єрну, соціальну, пізнавальну (розуміння), захисну або досягнення. Людина залишається волонтером доти, доки ця діяльність продовжує виконувати функції, що відповідають її мотивам [29].

Вайнілович Н. А. та Жужа Л. О. виокремлюють такі психологічні детермінанти добровільної діяльності [2,8]:

Особистісні (система мотивів, потреба у турботі, емпатія, ціннісно-сміслова система, емоційні особливості, схильність до діяльності, спрямованість, риси особистості, самооцінка).

Комунікативно-діяльнісні (успішність діяльності, стиль спілкування, зміст і процес навчання, стратегічне планування та керівництво).

Соціально-психологічні (система заохочення, вплив громадської уваги, громадське визнання, зміст добровільної діяльності, соціально-психологічний клімат добровільної діяльності).

На думку цих авторів, внутрішньою (психологічною) основою добровільної діяльності є: потреби, мотив, мета, особистісний сенс, завдання, дія, результат для особистості та результат для суспільства. Для волонтерів найважливішими є такі мотиви:

- самореалізації;
- особистісного зростання;
- розширення соціальних контактів;
- вигоди;
- компенсаторні (покращення самооцінки, подолання почуття самотності);
- ідеалістичні мотиви (користь для суспільного добробуту).

Згідно з даними Павлюк К. С., егоїстичні мотиви спрямовані на особисту вигоду того, хто надає допомогу: винагороду, кар'єрні успіхи, покращення власної самооцінки тощо. Альтруїстичні мотиви пов'язані з покращенням морального або матеріального добробуту іншої людини, інколи навіть на шкоду власному благополуччю [30].

Врублевська-Місюна К.В. вважає, що детермінація вибору особистістю просоціальної діяльності та оцінка своїх суб'єктивних можливостей її реалізації визначають конструктивний або деструктивний характер понаднормативної поведінки для розвитку особистості.

При конструктивному характері понаднормативна поведінка розглядається особистістю як інструмент вирішення завдань особистісного зростання та розвитку [4].

При деструктивному характері — як спосіб отримання соціального схвалення й підтримки на тлі переживання особистістю ціннісного конфлікту, що суб'єктивно сприймається як невирішуваний [5].

На думку Вайнілович Н. А., серед мотивів добровольців часто виявляються прагматичні, такі як [2]:

перевірка себе на шляху до кар'єри;
набуття додаткових знань, навичок і кваліфікацій;
пошук можливостей для досліджень;
розширення професійного досвіду, отримання необхідної інформації та корисних зв'язків.

Також часто мотивом волонтерської діяльності виступає потреба в контактах з іншими людьми та подолання почуття самотності [15].

У роботі Кривенко Ю.В. описані такі причини допоміжної поведінки приватних осіб [12]:

- Особисте ставлення (людина, яка ухвалює рішення про благодійність, сама колись стикалася з подібною проблемою).
- Релігійні мотиви та морально-етичні причини (милосердя, альтруїзм тощо).
- Симпатія або жалість.
- Почуття провини перед суспільством за свою діяльність.
- Мода.
- Особисте задоволення від благодійного вчинку.
- Незручність або страх при думці про відмову.
- Наполегливість прохача [13].

Згідно з даними Кривенко Ю.В., мотивами жінок, які займаються допоміжною діяльністю, є [13]:

- деприваційний мотив (мотив незадоволеності);
- ціннісні або ідейні мотиви;
- мотив солідарності;
- матеріальний мотив;
- мотив самореалізації [69].

Липитчук О. В. стверджує, що у людини часто можуть одночасно проявлятися альтруїстичні, егоїстичні та соціально-нормативні мотиви. Це

може свідчити про ситуативну актуалізацію тих чи інших мотивів, що зумовлено низкою чинників, таких як: ситуація надання допомоги, об'єкт допомоги, особистісні якості та самооцінка того, хто допомагає [15].

Таким чином, волонтерська діяльність, як і інші види діяльності, може бути зумовлена не одним, а кількома мотивами.

Їх можна поділити на такі групи:

- особистісні;
- комунікативно-діяльнісні;
- соціально-психологічні.
- Ведучі мотиви повинні відповідати таким вимогам:
- мати соціально значущий та позитивний характер;
- бути поширеними серед добровольців;
- відповідати загальнолюдським цінностям;
- зберігати індивідуальні відмінності волонтерів;
- сприяти розвитку волонтерської діяльності та реалізації її цілей і

завдань.

Висновки до розділу 1

Отже, проаналізувавши психологічну літературу з досліджуваної проблеми, можна зробити низку висновків:

Волонтерство — це один із видів просоціальної поведінки, добровільна та безкорислива діяльність, яку багато хто розуміє як здатність відгукуватися на чужий біль і прагнення безкорисливо допомагати людям.

Волонтерство сприяє розвитку емоційної та чуттєвої сфери особистості, змінює й формує її ціннісний світ, активізує пізнавальну діяльність, сприяє реалізації соціальної та творчої активності, а також особистісному зростанню.

Мотиви волонтерської діяльності поділяються на:

- особистісні;
- комунікативно-діяльнісні;
- соціально-психологічні.

Ведучі мотиви волонтерської діяльності повинні відповідати таким вимогам:

- мати соціально значущий та позитивний характер;
- бути широко поширеними серед волонтерів;
- відповідати загальнолюдським цінностям;
- зберігати індивідуальні відмінності волонтерів;
- сприяти розвитку волонтерської діяльності та реалізації її цілей і завдань.

Егоїстичні мотиви спрямовані на особисту вигоду того, хто надає допомогу: це може бути винагорода, кар'єрний успіх, покращення самооцінки тощо.

Альтруїстичні мотиви пов'язані з покращенням морального чи матеріального благополуччя іншої людини, інколи навіть на шкоду власному благополуччю.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Організація емпіричного дослідження

В дослідженні взяли участь 220 осіб. До експериментальної групи увійшло 120 респондентів віком 19-44 років (ГО «Громадський актив Ружинщини»).

Громадська організація «Громадський актив Ружинщини» зареєстрована 15.03.2014 р. в м. Ружин, вул.Грушевського, буд.55. Заявленою відповідальною особою є Зозуля Ігор Анатолійович.

З перших днів війни почали працювати з постачанням їжі. Загалом це достатньо продуктів харчування, будівельних матеріалів тощо.

З часом налагодили співпрацю з закордонними волонтерськими центрами, які допомагали волонтерам ГО з постачанням автомобілів і доставкою. Із-за кордону було привезено 60 автомобілів для військових.

З весни 2024 року почали забезпечувати волонтерську допомогу з постачанням харчування за напрямом. Було доставлено понад 2000 продуктових пакетів, а за місяць це 8000 готових страв.

Волонтери ГО постійно виконують свої функції. Вони шиють шкарпетки, ковдри, в'яжуть різноманітну білизну. Організують благодійні ярмарки та проводять концерти в інших містах. Волонтери їдуть постійно на схід з волонтерською підтримкою. Доставляють не тільки автомобілі, харчі, але й ліки, що зараз є особливо необхідними для регіону. Постійно проводять гуманітарні збори. Також збираємо речі першої необхідності, такі як військові рації, шоломи та одяг для військових.

Волонтери задіяні з різних сіл і з самого Ружина. Активно ведуться сторінки в соціальних мережах для замученості та згуртованості більшої кількості небайдужих людей.

Волонтерська спільнота невпинно працює для наших бійців.

Контрольна група складалася з 100 осіб. Вік респондентів – 19-40 років.

У роботі було поставлено таку мету дослідження: вивчення особливостей волонтерської діяльності; стану потребнісно-мотиваційної сфери волонтерів; їхніх особистісних особливостей (емпатійності) (на прикладі волонтерських організацій Житомирщини).

У зв'язку з цим були висунуті такі завдання:

1. виявити рівень прояву емпатії у волонтерів;
2. визначити домінуючі у волонтерів соціально-психологічні установки (альтруїзм – егоїзм, процес – результат);
3. визначити актуальні потреби у волонтерів;
4. виявити основні мотиви заняття волонтерською діяльністю;
5. визначити відмінності потребнісно-мотиваційної сфери волонтерів і людей, які не займаються допоміжною діяльністю.

Вибір психодіагностичного інструментарію здійснювався відповідно до поставлених завдань дослідження та вимог валідності, надійності, стандартизації та адаптації використаних методик.

1. *Діагностика емпатії.* Призначення методики: методика застосовується для дослідження емоційної складової емпатії та таких її параметрів, як рівень вираженості здатності до емоційного відгуку на переживання іншого та ступінь відповідності – невідповідності знака переживань об'єкта та суб'єкта емпатії. В опитувальнику 25 тверджень, по кожному з яких випробуваний має оцінити ступінь своєї згоди з ним. Обробка проводиться відповідно до ключа. За кожен відповідь присвоюється 1, 2, 3 або 4 бали, потім шляхом сумування підраховується загальний бал по властивості емпатії. Ступінь вираженості емпатії визначається за таблицею перерахунку «сирих» балів у стандартні оцінки шкали стенів.

2. *Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері.*

Призначення тесту: виявлення ступеня вираженості соціально-психологічних установок. У цьому тесті 2 варіанти питань. У дослідженні

використовувався лише перший, орієнтований на виявлення ступеня вираженості соціально-психологічних установок, спрямованих на «альтруїзм – егоїзм», «процес – результат». Заповнені бланки оброблялися відповідно до ключа.

3. *Діагностика особистісних і групових потреб.* Призначення методики: ця методика дозволяє виявити базові потреби – мотиватори (А. Маслоу) особистості та групи. Її основою є процедура парних порівнянь. Знання таких потреб дозволяє керівнику ефективно будувати систему мотивації в робочій групі. Випробуванім була дана наступна інструкція: «Спочатку порівняйте наведені нижче (почергово) твердження, а потім кожен результат впишіть у колонку таблиці.

Так, якщо при порівнянні першого твердження з другим кращим для себе ви вважатимете друге, то в початкову порожню клітинку першої колонки впишіть цифру 2. Якщо ж кращим виявиться перше твердження, то впишіть цифру 1. Потім те саме зробіть із другим твердженням: порівняйте його спочатку з третім, потім із четвертим і вписуйте результат у другу колонку. Подібним чином працюйте з іншими твердженнями, поступово заповнюючи весь бланк». Результати підраховувалися відповідно до ключа та були об'єднані у 5 типів основних потреб:

1. матеріальні потреби;
2. потреби у безпеці;
3. соціальні (міжособистісні) потреби;
4. потреби у визнанні;
5. потреби у самовираженні.

4. *Структуроване інтерв'ю «Мотиви волонтерської діяльності».* Призначення: виявити мотиви волонтерської діяльності у волонтерів. Питання інтерв'ю дозволяють визначити основну спрямованість діяльності волонтерів, витрачений на допомогу час, мотиви, що спонукають до волонтерства. Усі матеріали для діагностики представлені у додатку А. Таким чином, запропоновані методики дозволяють вирішити поставлені у роботі завдання.

Робота проводилася у кілька етапів:

1. На першому етапі було проведено обстеження респондентів експериментальної та контрольної групи. Кожному випробуваному пропонувалося заповнити бланки методик і відповісти на питання інтерв'ю. Дослідження проводилося як в індивідуальній, так і в груповій формі.

Слід зазначити, що в контрольній групі не проводилося інтерв'ю, що стосується мотивів волонтерської діяльності.

2. На другому етапі здійснювалася обробка отриманих даних, заповнення зведених протоколів, підрахунок результатів із подальшою інтерпретацією.

3. На останньому етапі було проведено обробку даних з метою виявлення відмінностей потреб та мотивів у людей, які займаються і не займаються волонтерською діяльністю, а також визначення впливу віку на психологічні характеристики просоціальної поведінки.

2.2. Результати емпіричного дослідження

На першому етапі роботи були оброблені бланки за методикою опитувача А. Меграбяна і Н. Епштейна з метою виявлення рівня прояву емпатії у респондентів як особистісної характеристики. Результати представлені на рисунку 2.1.

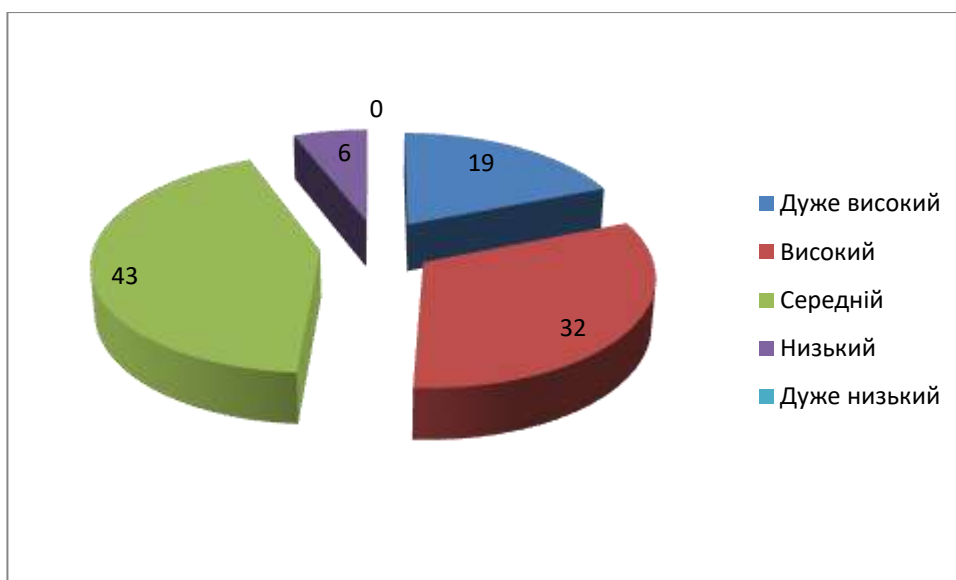

Рис. 2.1 Прояв емпатії у волонтерів, %

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 3.1, можна зробити висновок, що серед волонтерів благодійних організацій найбільше тих, хто має середній рівень прояву емпатії – 43%. Ці респонденти намагаються тримати емоції під контролем і не показують їх перед сторонніми. Водночас ці випробовувані здатні помічати поведінку партнерів, діяти в умовах браку об'єктивної інформації про них, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. Вони вміють створювати атмосферу відкритості, довіри, душевності, здатні зрозуміти іншого на основі співпереживання, ставлячи себе на місце партнера.

Високий рівень прояву емпатії притаманний 32% респондентів, а дуже високий – 19%. Підвищений рівень характеризується яскраво вираженим співпереживанням. Людина не здатна відокремити свої проблеми і почуття від проблем близьких, а іноді й зовсім чужих людей.

Таким людям притаманна надмірна душевна ранимість, вразливість, можливе безпідставне почуття провини. Лише у 6% відзначається низький рівень прояву емпатії. Ці люди віддають перевагу егоїстичним стратегіям взаємодії з іншими, включаючи використання оточуючих у власних цілях, що погіршує спілкування та взаємодію між людьми.

Така людина не здатна до емоційного відгуку на переживання інших, що не сприяє актуалізації стосунків теплоти, довіри, турботи, відкритості, підтримки щодо об'єкта емпатії; емпатія радше відображає негативне ставлення до іншого. Серед респондентів цієї групи немає тих, хто має дуже низький рівень прояву емпатії. Далі були проаналізовані особливості прояву рівня емпатії у респондентів контрольної групи.

Результати представлені на рисунку 2.2.

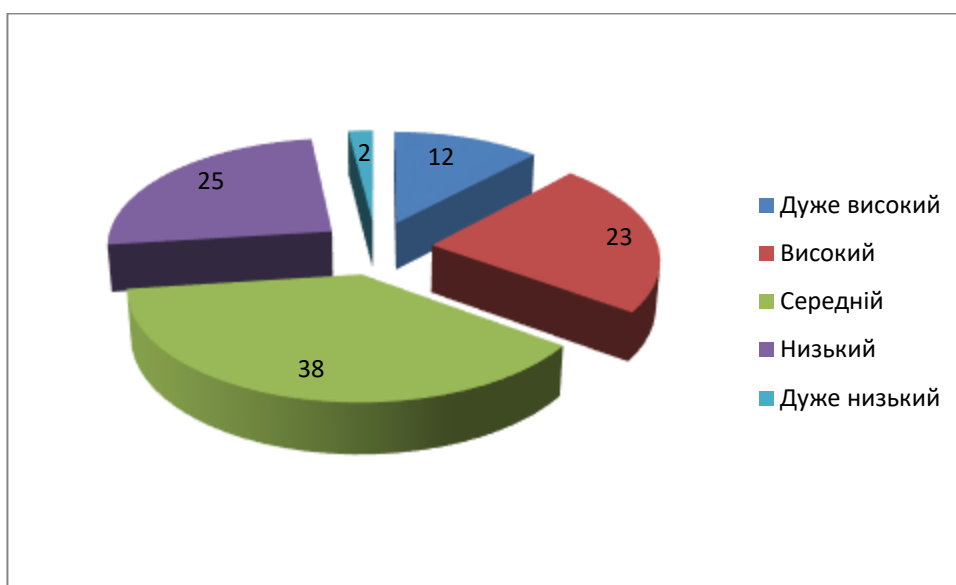

Рис. 2.2. Прояв емпатії у людей, що не займаються волонтерською діяльністю%

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.2, можна зробити висновок, що серед людей, які не займаються волонтерською діяльністю, найбільше тих, хто має середній рівень прояву емпатії – 38%. Також значна кількість респондентів має низький рівень – 25%. Дуже низький рівень притаманний лише 2% респондентів. Високий рівень характерний для 23% осіб, а дуже високий – для 12%. Було проведено порівняння прояву емпатії у двох групах.

Графічно дані представлені на рисунку 2.3.

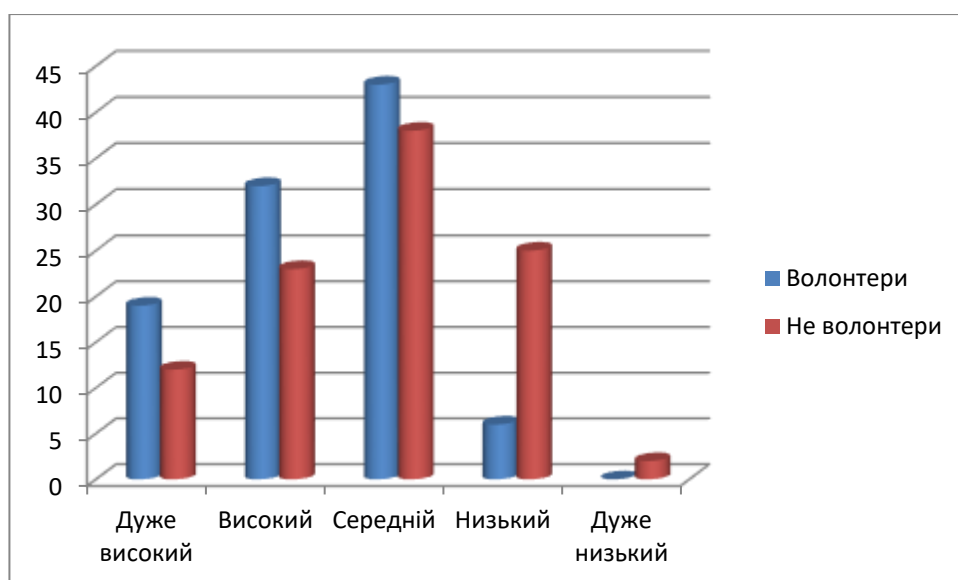

Рис. 2.3. Порівняння рівня емпатії в обох групах

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 3.3, можна зробити висновок, що серед волонтерів на 11% більше тих, у кого дуже високий рівень прояву емпатії, і на 15% більше респондентів із високим рівнем емпатії. Це може бути обумовлено тим, що добровольча діяльність тісно пов'язана зі співпереживаючою поведінкою.

Отримані результати підтверджують, що однією з детермінант просоціальної поведінки є потреба в турботі, емпатія. Серед людей, які не займаються волонтерством, на 18% більше тих, хто має низький рівень емпатії, і на 2% більше тих, у кого дуже низький рівень емпатії.

Далі були вивчені соціально-психологічні установки особистості в мотиваційно-потребовій сфері.

Результати в порівнянні за двома групами щодо прояву егоїзму – альтруїзму представлені на рисунку 3.4.

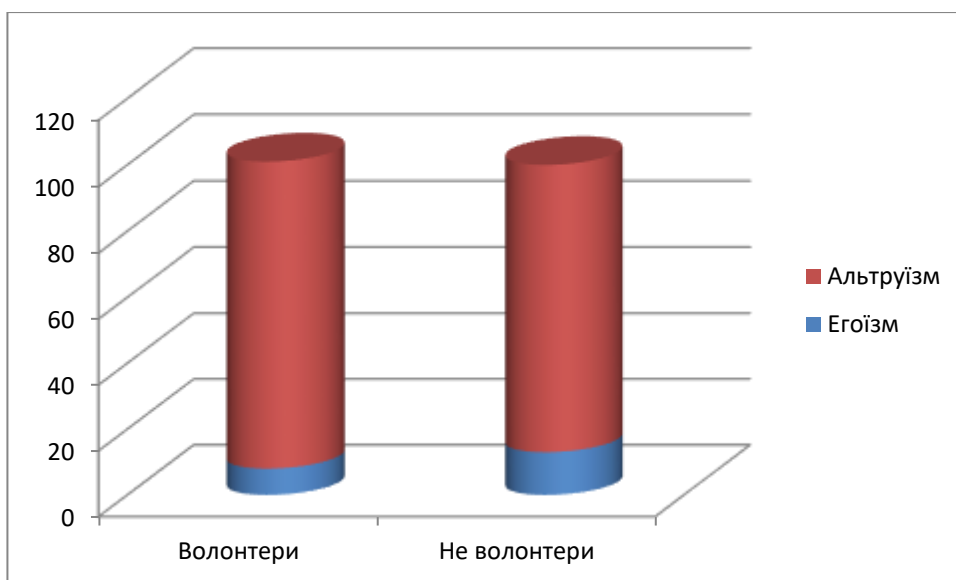

Рис. 2.4.Прояв соціально-психологічної установки «альтруїзм - егоїзм» у респондентів

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.4, можна зробити висновок, що серед волонтерів у 93% відзначається домінування альтруїзму над егоїзмом. Серед людей, які не займаються волонтерською діяльністю, альтруїзм домінує над егоїзмом у 87%.

Ці люди здатні допомагати іншим, іноді на шкоду своїм власним потребам та інтересам, вміють жити заради інших. Безкорислива допомога іншим приносить їм радість. Їм притаманні емоції людяності, доброти, дбайливого ставлення до оточуючих. Представлені на графіку значення показують, що у волонтерів альтруїзм розвинений на вищому рівні, що може бути пов'язано з вираженою у них потребою допомагати людям.

Отримані дані підтверджують те, що благодійність розглядається як спосіб реалізації основних альтруїстичних установок.

Установка "егоїзм" домінує у 8% волонтерів і 13% респондентів, які не займаються волонтерською діяльністю. Можна припустити, що ці люди схильні ставити свої інтереси вище за інших. Все, що робиться на благо інших з їхнього боку, як правило, здійснюється тільки в обмін на щось. У основі будь-яких їхніх дій лежать корисливі мотиви. Подібні дані можуть бути обумовлені

тим, що практично кожній людині в більшій або меншій мірі притаманний егоїзм, як спосіб виживання і захисту від зовнішніх впливів.

При цьому необхідно вміти управляти рівнем його прояву. Далі було проаналізовано, як у респондентів обох груп виражена соціально-психологічна установка "процес – результат". Дані в порівнянні представлені на рисунку 2.5.

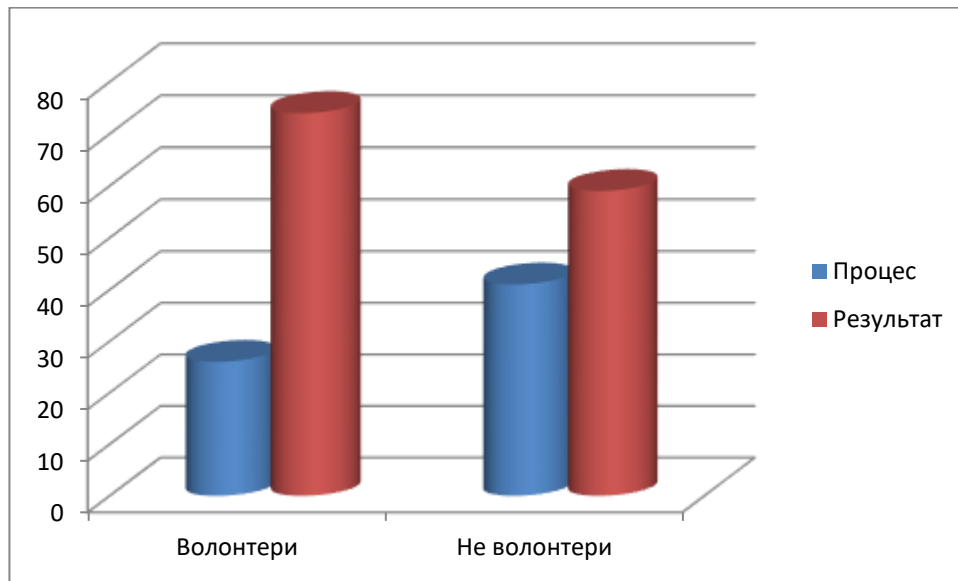

Рис. 2.5. Прояв соціально-психологічної установки «процес - результат» у респондентів

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 3.5, можна зробити висновок про те, що серед волонтерів у 74% відзначається домінування орієнтації на результат у діяльності. У респондентів контрольної групи ця установка виражена у 59%. Цих людей можна охарактеризувати як тих, хто здатен досягати результату в своїй діяльності, незважаючи на суєту, перешкоди та невдачі.

Ця якість є дуже важливою для волонтерів, оскільки одна з їхніх задач – привертати увагу громадськості до проблем, якими вони займаються. Це вимагає хорошої мотивації на досягнення результату, цілеспрямованості та стресостійкості.

Орієнтація на процес домінує у 26% волонтерів і 41% респондентів контрольної групи. Зазвичай ці люди більше орієнтовані на процес, менше замислюються над досягненням результату, часто запізнюються зі здачею роботи; їхня процесуальна спрямованість перешкоджає їх результативності, адже їм більше важливий інтерес до справи, а для досягнення результату потрібно багато рутинної роботи, негативне ставлення до якої вони не можуть подолати.

Далі, з метою визначення вираженості соціально-психологічних установок в обох групах, були розраховані середні значення. Результати представлені на рисунку 2.6.

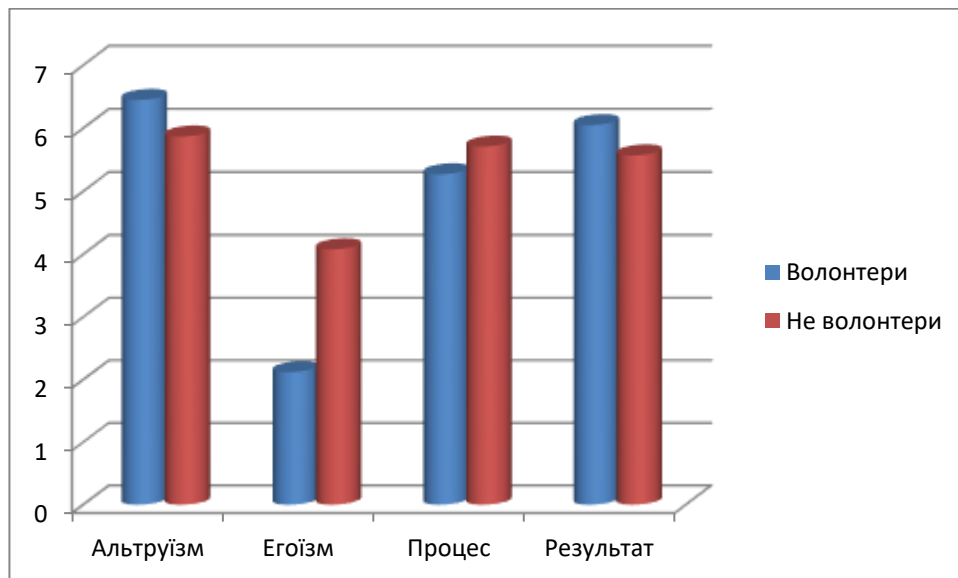

Рис. 2.6. Вираженість соціально-психологічних установок у респондентів

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.6, можна зробити висновок про те, що серед волонтерів більш виражений альтруїзм. Волонтери більш схильні орієнтуватися на результат. Серед людей, які не займаються волонтерством, більш виражений егоїзм і орієнтація на процес. Це можна пояснити тим, що волонтерську діяльність зазвичай обирають ті, у кого виражений альтруїзм і прагнення досягати результатів у своїй діяльності.

Отримані дані підтверджують результати дослідження, що чим більше людина здатна і схильна до співпереживання, тим вище її готовність допомагати в конкретному випадку. Таке пояснення збагачує розуміння альтруїстичної дії, додаючи до зовнішнього і внутрішнього підкріплення ще один мотиваційний принцип – підкріплення співпереживанням.

В цілому, можемо зробити висновок, що існують статистично значущі відмінності в прояві емпатії у респондентів обох груп. Це свідчить про те, що у волонтерів емпатія більш виражена. Подібний факт можна пояснити тим, що прагнення займатися допоміжною діяльністю може бути викликане високою схильністю до співпереживання, розумінням чужої проблеми, бажанням змінити ситуацію на краще.

Прояв емпатії у волонтерів дозволяє їм "влловлювати" настрій людей, виявляти їхні установки та очікування, співпереживати їхнім потребам. Той чи інший рівень емпатії є особистісно необхідною якістю для всіх фахівців, робота яких безпосередньо пов'язана з людьми. Завдяки цьому у волонтера формується "новий" погляд на світ, змінюється його взаємодія з оточуючими, а також у процесі роботи встановлюються довірчі відносини, що впливає на ефективність їх діяльності в цілому. Таким чином, підтвердилася перша приватна гіпотеза про те, що для волонтерів характерна виражена емпатійність.

Існують статистично значущі відмінності в прояві альтруїзму у респондентів обох груп, тобто серед волонтерів він виражений в більшій мірі. Також існують відмінності в прояві егоїзму у респондентів обох груп. Він більше проявляється у тих, хто не займається допоміжною діяльністю. У волонтерів альтруїзм проявляється за власним переконанням, без якогось тиску ззовні і базується на моральних нормах суспільства. Це може бути обумовлено наступним фактом: відповідно до гіпотези емпатичного задоволення, співпереживання призводить до просоціальної поведінки, тому що допомагаючий передбачає приємні почуття після досягнення конкретного результату.

На наступному етапі було виявлено ступінь задоволеності основних потреб у волонтерів і людей, які не займаються добровольчою діяльністю. З цією метою були оброблені дані за методикою "Метод парних порівнянь В.В. Скворцова" модифікація А. Акіндінової.

Дані щодо ступеня задоволеності матеріальної потреби відображені на рисунку 2.7.

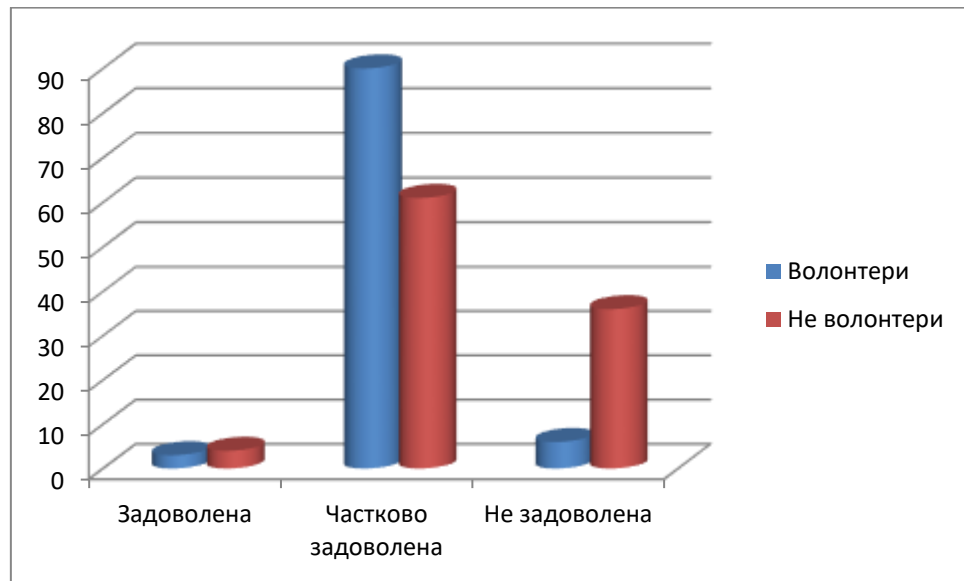

Рис. 2.7. Матеріальні потреби респондентів

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.7, можна зробити висновок про те, що повністю задоволені ці потреби у 4% волонтерів і 3% неволонтерів.

Можна зробити висновок, що ці люди мають бажану заробітну плату, вже забезпечили собі матеріальний комфорт, здатні купувати хороші речі. Це може бути обумовлено тим, що ці респонденти знаходяться у віці, коли вже на певному етапі побудована кар'єра, є стабільний дохід, який дозволяє вирішити найактуальніші базові потреби.

Для більшості респондентів характерна часткова задоволеність цією потребою (90% волонтерів і 61% неволонтерів). Це може бути обумовлено нинішніми кризовими економічними подіями, які відбуваються в країні, з одного боку.

З іншого боку, волонтери – це переважно жінки, які здебільшого поєднують діяльність у професійній і сімейній сфері та не можуть у повній мірі реалізувати свій потенціал з позиції заробітку.

Не задоволена дана потреба у 6% волонтерів і 36% людей, які не займаються волонтерською діяльністю. Можна зробити висновок, що матеріальні потреби у цих людей є найпріоритетнішими. Поки вони не будуть хоча б частково задоволені, малоймовірно, що ці люди зможуть повністю реалізовувати свої інші потреби.

Далі були проаналізовані результати щодо ступеня задоволеності потреби в безпеці у респондентів обох груп. Дані представлені на рисунку 2.8.

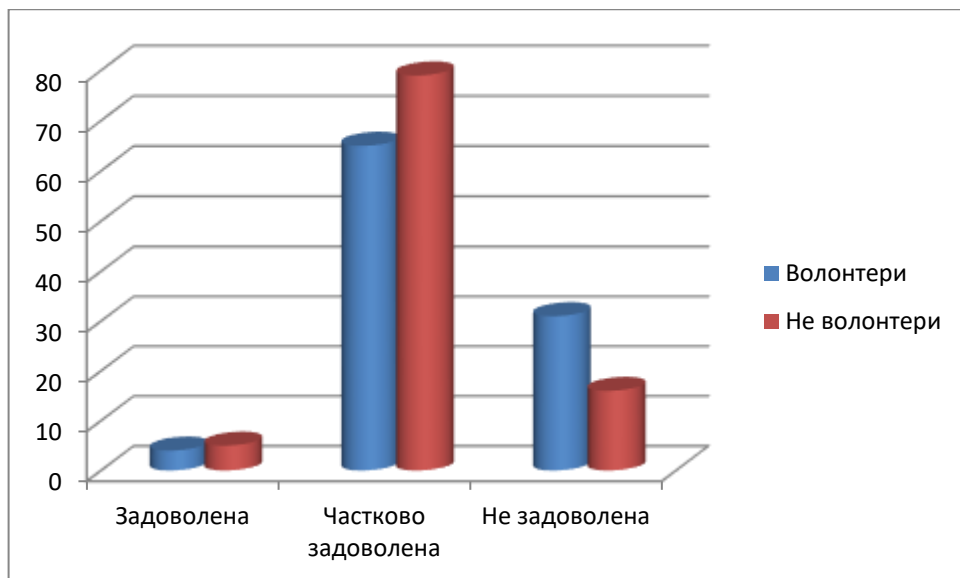

Рис. 2.8. Потреби в безпеці респондентів

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.8, можна зробити висновок про те, що у більшості респондентів ця потреба також задоволена лише частково (65% волонтерів і 79% неволонтерів). Ці респонденти помірно проявляють бажання забезпечити своє майбутнє, зміцнити своє становище, уникати неприємностей. Ця потреба зовсім не задоволена у 4% волонтерів і 5% людей, які не займаються волонтерською діяльністю. Можна припустити, що цей вид потреби є провідним для них.

Згідно з А. Маслоу, до цієї потреби належать потреби у стабільності, захисті, свободі від страху, тривоги і хаосу, а також потреби в структурі,

порядку, законі, обмеженнях і залежності. А. Маслоу також зазначає, що «середньостатистична доросла людина прагне до того, щоб жити у безпечному, стабільному, організованому, передбачуваному світі, в якому діють раз і назавжди встановлені правила і порядки, де виключені небезпечні несподіванки, безлад і хаос, і де у неї є сильні захисники, що оберігають її від небезпеки» [1]. Це може пояснювати те, що у більшості респондентів ця потреба задоволена лише частково.

Високий ступінь задоволеності потреби в безпеці відзначається у 31% волонтерів і 16% неволонтерів. Ці респонденти не приділяють багато уваги цій проблемі.

Далі були проаналізовані результати щодо ступеня задоволеності соціальної потреби. Дані представлені на рисунку 2.9.

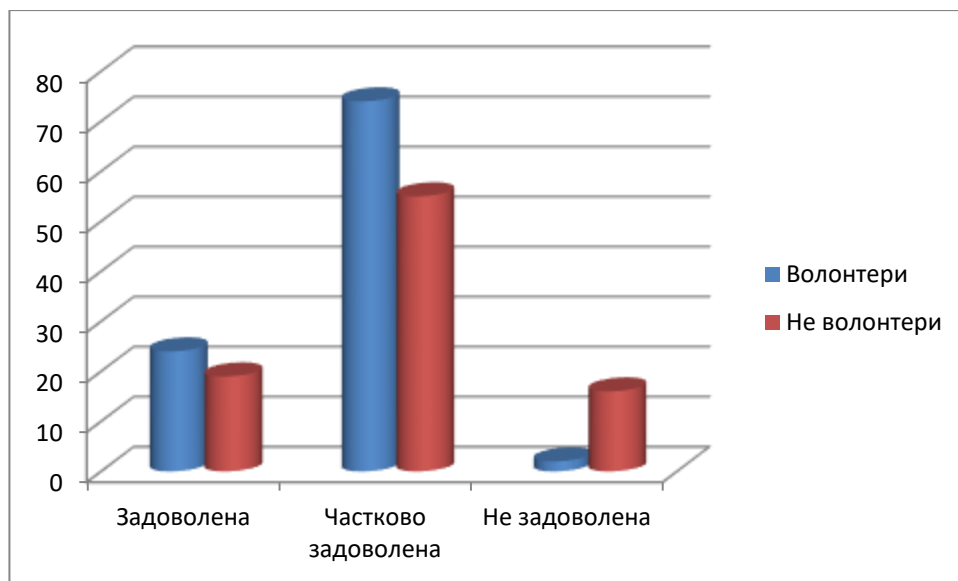

Рис. 2.9. Аналіз соціальних потреб

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 3.9, можна зробити висновок, що соціальна потреба або потреба у міжособистісних зв'язках, яка виражається в бажанні мати теплі стосунки з людьми, мати хороших співрозмовників, бути зрозумілим іншими, повністю задоволена у 24% волонтерів і 19% респондентів, які не займаються волонтерською діяльністю. Це може свідчити про те, що ці люди мають сприятливі стосунки з

референтною групою, друзями, в професійній сфері. Частково ця потреба задоволена у 74% волонтерів і 65% неволонтерів. Не задоволена вона у 2% волонтерів і 16% людей, які не займаються добровольчою діяльністю. Оскільки спілкування необхідне всім, можна зробити висновок, що більшість респондентів не повністю реалізує цю потребу в своєму житті, і вона може залишатися актуальною протягом тривалого часу.

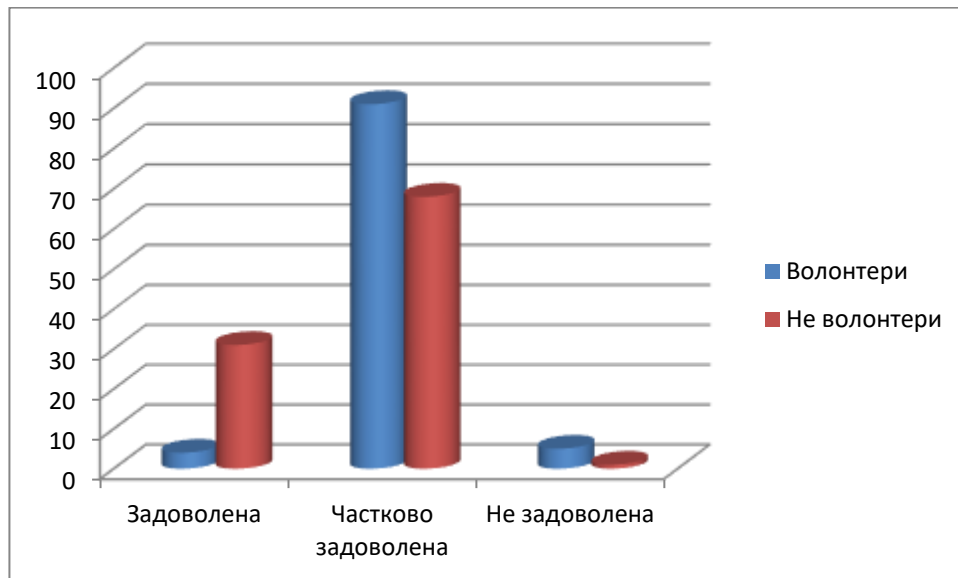

Рис. 2.10. Аналіз потреби у визнанні

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.10, можна зробити висновок, що потреба у визнанні, яка виражається в бажанні досягти поваги, підвищувати рівень майстерності і компетентності, забезпечити собі положення і вплив, повністю задоволена у 4% волонтерів і 31% респондентів, які не займаються волонтерською діяльністю.

Часткове задоволення цієї потреби відзначається у 91% волонтерів і 68% респондентів контрольної групи, а не задоволена вона у 5% волонтерів і 1% неволонтерів. Це може бути пов'язано з тим, що респонденти – переважно жінки, багато з яких мають дітей і через це не можуть у повній мірі реалізувати себе, отримуючи визнання з боку референтної групи і оточуючих людей. Оскільки у волонтерів більш виражена ця потреба, можна зробити висновок, що заняття допоміжною діяльністю пов'язане з необхідністю її реалізації.

Респонденти отримують визнання з боку суспільства завдяки тому, що займаються соціально значущою, корисною роботою.

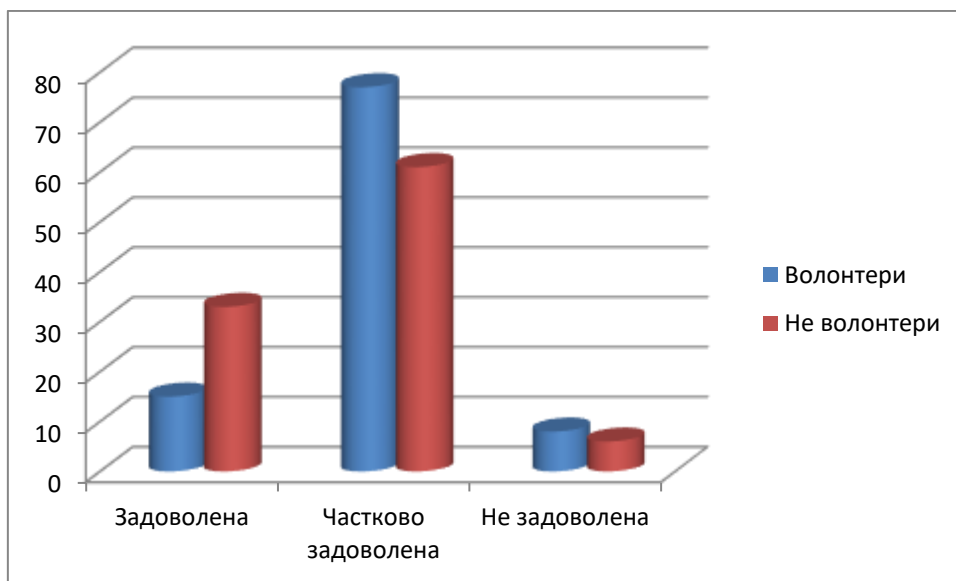

Рис. 2.11. Прояв потреби у самовираженні у респондентів обох груп

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.11, можна зробити висновок, що потреба в самореалізації, яка виражається в бажанні розвивати свої сили і здібності, прагнути до нового і незвіданого, займатися справою, яка вимагає повної віддачі, повністю задоволена у 15% волонтерів і 33% респондентів контрольної групи, не задоволена у 8% волонтерів і 6% неволонтерів. Часткова задоволеність цією потребою спостерігається у 77% випробуваних першої групи і 61% людей другої групи.

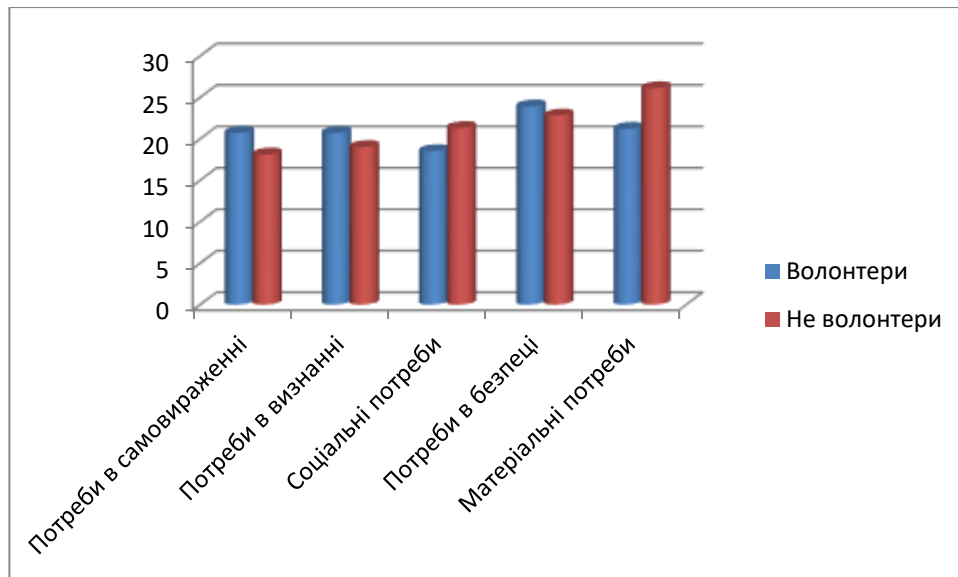

Рис. 2.12. Ступінь вираженості базових потреб у двох групах випробуваних

Слід зазначити, що чим частіше згадується потреба респондентів, тим більше вона не задоволена. На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.12, можна зробити такі висновки: серед волонтерів найбільш вираженою базовою потребою є потреба в безпеці. На другому місці стоять матеріальні потреби; на третьому місці – потреба у визнанні; та потреба в самовираженні.

Серед людей, які не займаються волонтерською діяльністю, на першому місці стоїть матеріальна потреба, на другому місці – потреба в безпеці. На третьому місці стоять соціальні потреби. Можна припустити, що різниця в прояві потреб пов'язана зі світоглядом учасників дослідження, а також обумовлена умовами їхньої життєдіяльності.

Таким чином, домінуючою базовою потребою серед волонтерів є потреба в безпеці, тоді як серед людей, які не займаються волонтерською діяльністю, – матеріальні потреби. Статистична обробка даних показала, що волонтерам більше притаманні потреби в самовираженні і визнанні, тоді як неволонтерам – матеріальні та соціальні потреби.

Таким чином, підтвердилося ще одне припущення про те, що волонтерів відрізняє сформована потреба у визнанні та прагнення до самоактуалізації.

Далі були проаналізовані мотиви волонтерської діяльності, які були виявлені після обробки результатів відповідей на запитання. Дослідження проводилося виключно серед людей, які займаються добровольчою діяльністю.

Першим кроком було визначення досвіду волонтерської діяльності респондентів, який становив від пів року до 12 років. Після цього було з'ясовано, скільки часу учасники дослідження витрачають на волонтерську діяльність щотижня. Результати відображені на рисунку 2.13.

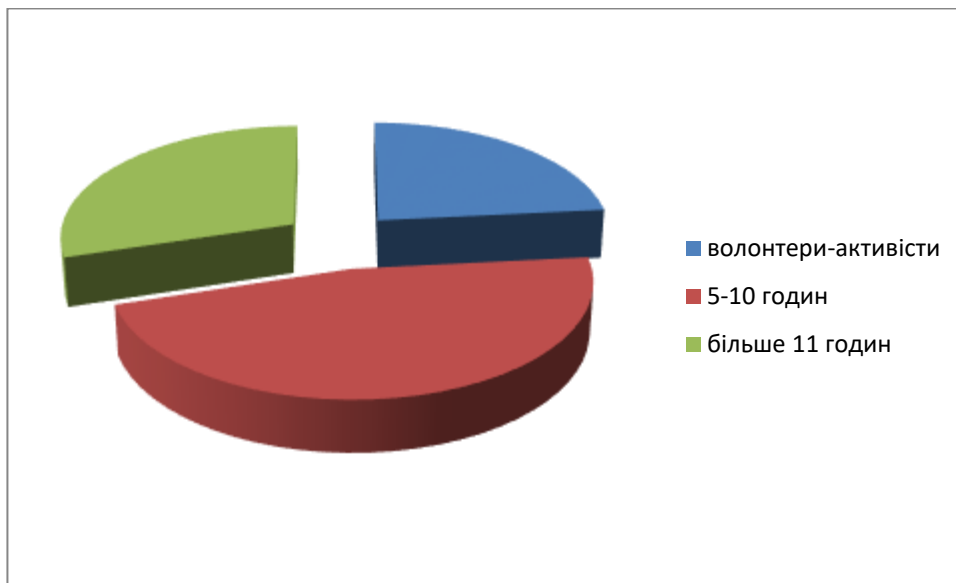

Рис. 2.13. Часові витрати на волонтерську діяльність (кількість годин на тиждень)

На основі аналізу даних, представлених на рисунку 2.13, можна зробити висновок, що в середньому на волонтерську діяльність витрачається 5-10 годин на тиждень — це стосується 44% учасників дослідження. Це свідчить про те, що волонтерство не є основною діяльністю респондентів, а займаються вони ним у вільний час, оскільки більшість учасників дослідження працюють. Волонтерська діяльність дозволяє їм задовольняти потреби у визнанні та самовираженні у вільний від основної роботи час.

Менше 5 годин на тиждень на волонтерство витрачають 28% опитаних. Для них ця діяльність не є пріоритетною. У той же час 28% волонтерів

витрачають на волонтерство понад 11 годин на тиждень. Це свідчить про те, що ці люди є відданими волонтерській діяльності, працюють на результат, розвивають проєкти та орієнтовані на успіх, тому готові вкладати в це багато часу.

Далі було з'ясовано, як довго респонденти планують займатися волонтерською діяльністю. Найчастіше зустрічалися відповіді «кілька років», що свідчить про серйозність намірів учасників та їхню орієнтованість на досягнення цілей у цій сфері.

Важливим було також визначити ступінь підтримки волонтерської діяльності з боку близьких людей та оточення, оскільки це може впливати на те, як довго волонтери планують займатися цією діяльністю та з яким ентузіазмом вони до неї підходять. Результати відображені на рисунку 2.14.

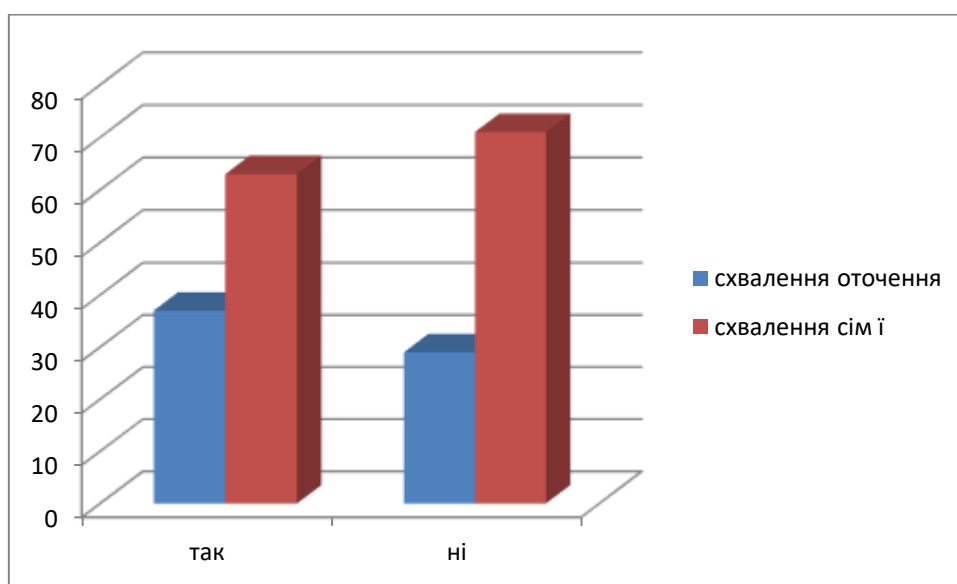

Рис. 2.14. Схвалення волонтерської діяльності найближчим оточенням і сім'єю волонтерів

Аналіз даних на рисунку 2.14 показує, що 63% волонтерів отримують схвалення своєї діяльності від членів родини, а 71% — від найближчого оточення.

Підтримка з боку близьких обумовлена тим, що волонтери займаються не лише соціально важливою діяльністю для суспільства, а й приносять безпосередню користь тим, кому допомагають. Очевидно, таке ставлення викликає схвалення та підтримку.

Водночас у 37% опитаних рідні не схвалюють їхню діяльність, а у 29% — не підтримує найближче оточення. Це може бути спричинено непорозумінням важливості волонтерської діяльності, різницею у цінностях або відсутністю сенсу у витратах часу без отримання прибутку.

Також варто відзначити, що більшість учасників дослідження — жінки, яким часто доводиться поєднувати волонтерство з доглядом за дітьми та сім'єю, що може спричиняти невдоволення з боку близьких.

Далі респондентам було поставлено питання: «Що, на вашу думку, є основним мотивом для здійснення добровольчої діяльності?» Результати представлені на рисунку 2.15.

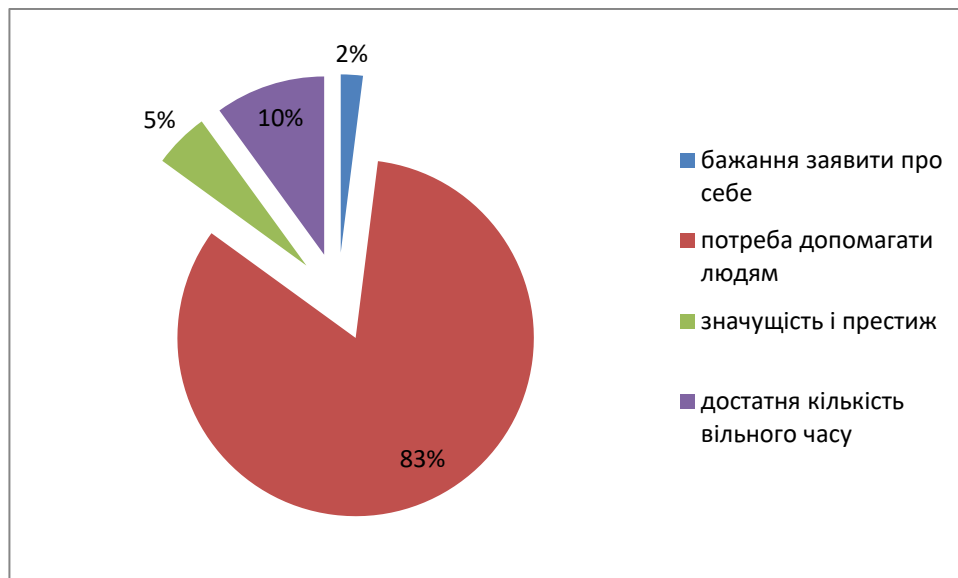

Рис. 2.15. Основний мотив добровольчої діяльності волонтерів

На основі аналізу даних на рисунку 2.15 можна зробити висновки, що основним мотивом волонтерів є потреба допомагати людям. Це відзначили 83% респондентів. З одного боку, це пояснюється альтруїзмом, а з іншого —

прагненням до визнання та самоствердження, оскільки допомога іншим додає значимості індивіду.

10% волонтерів назвали мотивом достатню кількість вільного часу. Лише 2% займаються волонтерською діяльністю, щоб заявити про себе, і 5% вбачають у цьому значимість і престиж.

Далі респондентам було запропоновано 13 варіантів мотивів волонтерської діяльності, які потрібно було оцінити за шкалою від 0 до 5. За результатами аналізу даних (рисунок 2.16), найбільш вираженим мотивом стало «бажання приносити користь людям».

Це може бути пов'язано з реалізацією потреби у емпатії, альтруїзмі та самоствердженні. На другому місці — «бажання віддячити людям за добро», що вказує на високий рівень моральних та гуманних цінностей у волонтерів.

Третє місце посів мотив «мати корисне заняття, що пов'язано з наявністю вільного часу у волонтерів. Найменш значущими виявилися такі потреби, як «заробіток», «вирішення особистих питань через волонтерство» та «потреба в повазі оточення». Це свідчить про те, що у волонтерів домінують вищі потреби, орієнтовані на соціальну значимість та допомогу іншим, а не на базові матеріальні чи особисті вигоди.

Рис. 2.16. Мотиви здійснення добровольчої діяльності

Таким чином, основним мотивом волонтерської діяльності є потреба допомагати людям, приносити користь та виражати вдячність за добро, що підкреслює високий рівень моральної зрілості та соціальної орієнтованості волонтерів.

Висновки до розділу 2

Таким чином, підтвердилася друга приватна гіпотеза про те, що спрямованістю особистості волонтерів є альтруїзм. Статистичне опрацювання даних за допомогою методу коефіцієнта рангової кореляції Спірмена засвідчило, що чим сильніше виражений альтруїзм, тим вищим є прояв емпатійності і навпаки.

Таким чином, підтвердилася третя приватна гіпотеза про те, що альтруїзм волонтерів взаємопов'язаний з емпатійністю. 3. дослідження домінантних потреб показало, що серед волонтерів у пріоритетах базова потреба в безпеці. На другому місці стоять матеріальні потреби; на третьому місці - потреба у визнанні та потреба в самовираженні. Найменше виражена соціальна потреба. У волонтерів так само домінують потреби в успіху, у теплих стосунках із людьми, у забезпеченні свого майбутнього, у необхідності зміцнити своє становище, а також займатися улюбленою справою.

Серед людей, які не займаються волонтерською діяльністю, на першому місці стоїть матеріальна потреба, на другому місці - потреба в безпеці. На третьому місці стоять соціальні потреби. Статистичне опрацювання даних виявило, що у волонтерів менш домінують матеріальні та соціальні потреби, водночас, більш виражені потреби у визнанні та самовираженні.

Таким чином підтвердилася четверта окрема гіпотеза про те, що волонтерів відрізняє сформована потреба у визнанні та прагнення до самоактуалізації.

Основним мотивом волонтерської діяльності є потреба допомагати, приносити користь людям, бути вдячним їм за доброту. Таким чином, проведене дослідження підтвердило загальну гіпотезу про те, що існують відмінності потреб і мотивів у людей, які займаються і не займаються волонтерською діяльністю.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА БАЗІ ГО «ГРОМАДСЬКИЙ АКТИВ РУЖИНЩИНИ»

3.1. Програма підвищення мотивації волонтерської діяльності на базі ГО «Громадський актив Ружинщини»

Програма мотивації волонтерів ГО «Громадський актив Ружинщини» — необхідний і важливий етап розвитку будь-якого волонтерського центру. Важливо не зводити мотивацію до матеріального стимулювання, тим самим знищуючи сам принцип добровольчої діяльності, але створити умови, щоб, одного разу взявши участь у проєктах волонтерського центру, волонтери повернулися знову.

Мотивація та утримання волонтерів — це дуже складний процес, який потребує великих зусиль, але він є невід'ємною частиною діяльності будь-якого волонтерського центру.

В людини, яка займається громадською діяльністю, є активна життєва позиція та прагнення приносити користь суспільству, але навіть такі людські якості необхідно постійно підживлювати і розпалювати з новою силою.

Мотивація є індивідуальним процесом: комусь достатньо подяки та усмішок отримувачів допомоги, комусь потрібен зворотний зв'язок, можливість отримати подарунок тощо. Проте загальна система мотивації та утримання волонтерів ГО «Громадський актив Ружинщини» повинна бути.

Робота волонтерського центру ГО «Громадський актив Ружинщини» з утримання та мотивації волонтерів має бути системною та регулярною. У першу чергу, мотиваційні заходи повинні бути спрямовані на:

- мінімізацію втрат членів волонтерської спільноти;
- високу якість роботи добровольців;
- збереження позитивного настрою серед учасників.

Крім того, необхідно підтримувати бажану модель поведінки волонтерів як до, так і після реалізації проєктів (заходів).

Ще одним напрямком мотиваційних рішень є регулярна взаємодія з волонтерами, підтримка інтересу до добровольчих ініціатив протягом тривалого часу їх розробки та реалізації, скорочення ризиків, пов'язаних із необхідністю термінової заміни, наприклад, тим-лідерів.

Напрямки мотиваційних завдань ГО «Громадський актив Ружинщини» визначають застосування інструментарію у сфері управління волонтерською діяльністю, який пов'язаний із такими мотиваційними факторами:

- можливість обговорити проєкт;
- представити звіт про проєкт;
- отримати зворотний зв'язок від учасників;
- розглянути питання та проблеми на загальних зборах організаційного складу.

Важливо, щоб самі волонтери брали активну участь у цій роботі, розвиваючи здатність виявляти сильні та слабкі сторони реалізації намічених планів, робити конструктивні висновки на майбутнє та здобувати цінний досвід участі в будь-якій справі.

Організація таких обговорень дає учасникам виконаного проєкту відчуття значущості та обґрунтованості завершеної справи. Публічний характер таких обговорень — одна із форм популяризації та посилення мотивації волонтерського руху, демонстрація його значущості та цінності його результатів як для самих волонтерів, так і для громади.

Для підвищення мотивації волонтерської діяльності на базі ГО «Громадський актив Ружинщини» нами пропонуються наступні заходи:

Конкурси на найкращу волонтерську групу, найуспішніший проєкт, найцікавіше фото, найкращий волонтер тощо.

Підбиття підсумків у публічному форматі — демонстрація прозорості та відкритості системи волонтерського руху.

Види мотивації та заохочення волонтерів ГО «Громадський актив Ружинщини»:

Організаційне стимулювання

Вибір активу об'єднання: серед волонтерів обирається голова та його заступник.

Кар'єрне зростання:

Новачок — учасники, які тільки приєдналися.

Активіст — активні учасники об'єднання.

Майстер — розробники соціальних проєктів, вожаті у шкільних таборах.

Лідер — представники об'єднання на районному й обласному рівнях.

Творче стимулювання

Можливість самореалізації: участь у конкурсах та заходах індивідуального й колективного характеру.

Моральне стимулювання

Грамоти та подяки — це збагачує портфоліо волонтера.

Номінація «Кращий волонтер» — відзначення найактивніших волонтерів наприкінці року.

Матеріальне стимулювання

Призи та подарунки — незважаючи на безоплатність волонтерства, невеликі подарунки мотивують учасників.

Пам'ятні подарунки за підсумками року.

Емоційне стимулювання

Похвала та подяка — особисте визнання зусиль волонтерів.

Дипломи, подяки, сертифікати — за участь у заходах та акціях.

Також, на нашу думку слід звернути увагу на наступні особливі заходи:

Освітлення досягнень волонтерів у місцевих ЗМІ.

Участь найактивніших волонтерів у районних та обласних заходах.

Зустрічі з владою для нагородження кращих учасників.

Представлення для оголошення подяки волонтеру оформлюється керівником волонтерського центру за рішенням волонтерської ради у довільній формі із зазначенням конкретних досягнень волонтера.

Оголошення заохочень та вручення грамот, подяк і подарунків має проводитися у святковій та урочистій атмосфері.

Ця система забезпечує прозорість, публічність та наочність оцінювання волонтерської діяльності, а також посилює мотивацію учасників до подальшої активності.

3.2. Результати апробації програми

У 2024 році ГО «Громадський актив Ружинщини» впровадила програму підвищення мотивації волонтерської діяльності, орієнтовану на підтримку воїнів Збройних Сил України. Основними напрямками діяльності стали плетіння маскувальних сіток, приготування їжі для військових та збір необхідної гуманітарної допомоги. Програма не лише залучила нових волонтерів, але й значно підвищила ефективність роботи організації загалом.

На початку року у волонтерських ініціативах з 120 чоловік активно брали участь 25 активістів. Після реалізації програми кількість учасників зросла до 45 осіб, що свідчить про приріст на 80% (рис 3.1).

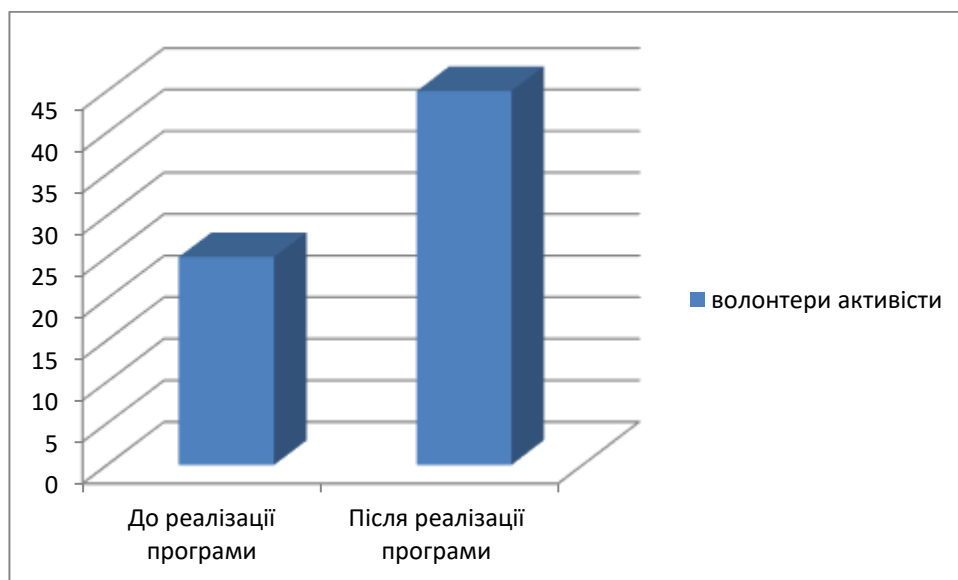

Рис. 3.1. Ріст активних волонтерів після реалізації програми

Більшість нових волонтерів долучилися до організації завдяки активній інформаційній кампанії, мотивуючим заходам і тренінгам, які підкреслили важливість допомоги військовим у складний для країни час.

У межах програми було реалізовано кілька ключових проєктів:

Плетіння маскувальних сіток для захисту позицій воїнів. Протягом 3 місяців волонтери виготовили понад 120 маскувальних сіток різного розміру та кольору, які були передані на передову. До цього проєкту долучилися як дорослі, так і молодь, що сприяло зміцненню командної роботи та патріотичного духу.

Приготування домашньої їжі для військових. Щотижня волонтери організації готували та передавали на фронт до 2000 порцій гарячих страв: борщів, каш, м'ясних виробів та консервації. Цей напрямок став одним із найбільш затребуваних і об'єднав волонтерів різного віку. Завдяки організації логістики та співпраці з місцевими громадами вдалось забезпечити своєчасну доставку їжі у найвіддаленіші точки.

Збір гуманітарної допомоги. Програма дозволила провести 4 великі кампанії зі збору необхідних речей: продуктів харчування, теплих речей, медичних аптечок та засобів гігієни. В результаті було передано понад 1,5 тонни допомоги, що стало значним внеском у підтримку захисників.

Опитування серед волонтерів показало значне підвищення рівня мотивації та задоволеності від участі у проєктах. 92% учасників зазначили, що їхня участь у волонтерській діяльності дозволила відчути свою причетність до спільної справи та усвідомити внесок у перемогу. Волонтери відзначили, що нагороди у вигляді подяк, грамот та публічне визнання їхньої роботи зміцнили їхній ентузіазм та бажання працювати далі.

Особливо важливим результатом стало особистісне зростання волонтерів. Більшість учасників програми зізналися, що робота у проєктах розвинула їхні навички організації, планування та командної співпраці. Молоді волонтери відчули підвищення самооцінки та гордість за свою участь у підтримці воїнів.

Завершення кожного проєкту супроводжувалось публічним підбиттям підсумків, що сприяло зміцненню внутрішньої спільноти організації. На таких заходах кращих волонтерів нагороджували подяками та невеликими подарунками, що додатково мотивувало учасників.

Таким чином, апробація програми показала значну ефективність. ГО «Громадський актив Ружинщини» не лише збільшила кількість активних волонтерів, але й забезпечила суттєву допомогу українським воїнам. Успіх програми підкреслює важливість системного підходу до мотивації та підтримки волонтерської діяльності в сучасних умовах.

Висновки до розділу 3

На основі аналізу програми підвищення мотивації волонтерської діяльності ГО «Громадський актив Ружинщини» та результатів її апробації у 2024 році, можна зробити такі узагальнені висновки:

Програма підвищення мотивації волонтерів стала важливим і необхідним етапом у розвитку волонтерського руху. Вона була побудована на системній основі та охоплювала різні аспекти мотивації: організаційне, моральне, творче, емоційне та матеріальне стимулювання. Завдяки цьому вдалося створити умови, які не лише залучили нових волонтерів, але й утримали існуючих учасників, забезпечивши їхню високу активність та якісну роботу.

Мотиваційні заходи, такі як конкурси, публічні обговорення результатів, вручення подяк і грамот, сприяли зміцненню волонтерської спільноти та посиленню позитивного настрою серед учасників. Програма також дозволила волонтерам реалізувати свої індивідуальні потреби у самореалізації, розвитку особистісних якостей та відчутті власної значущості.

Апробація програми в умовах конкретної діяльності, орієнтованої на підтримку Збройних Сил України, продемонструвала її практичну результативність та актуальність. Основні досягнення включають:

- Збільшення кількості волонтерів на 80% (з 25 до 45 учасників), що свідчить про дієвість впроваджених мотиваційних заходів.
- Реалізацію значущих проєктів у військовому напрямку: виготовлення 120 маскувальних сіток, приготування понад 2000 порцій гарячих страв щотижня та збір понад 1,5 тонни гуманітарної допомоги.

Ці проєкти не лише надали реальну підтримку воїнам на передовій, але й об'єднали волонтерів різного віку, зміцнивши командний дух і патріотичне налаштування учасників. За результатами опитування, 92% волонтерів відчували підвищення мотивації та усвідомили важливість своєї роботи для спільної перемоги.

Особливо цінним стало особистісне зростання волонтерів: вони розвинули навички командної співпраці, планування та організації процесів, що сприяло їхньому самовдосконаленню та формуванню активної життєвої позиції. Публічне підбиття підсумків та нагородження найкращих учасників посилили відчуття значущості кожного внеску та зміцнили згуртованість волонтерської спільноти.

Отже, програма підвищення мотивації волонтерської діяльності та її успішна апробація підтвердили, що системний підхід до мотивації волонтерів дозволяє досягти відчутних результатів як у кількісному, так і в якісному вимірах. ГО «Громадський актив Ружинщини» вдалося не лише збільшити кількість волонтерів, але й створити ефективну платформу для їхнього розвитку та реалізації, забезпечивши суттєву підтримку Збройним Силам України. Це демонструє важливість подальшого вдосконалення програми для підтримки сталості та ефективності волонтерської діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, волонтерство є формою просоціальної поведінки, що передбачає добровільну та безкорисливу діяльність. Багато людей сприймають його як здатність співпереживати чужому болю та прагнення допомагати іншим без очікування винагороди.

Ця діяльність сприяє розвитку емоційної та чуттєвої сфери особистості, формує її ціннісні орієнтири, стимулює пізнавальну активність та забезпечує реалізацію соціального і творчого потенціалу, одночасно сприяючи особистісному зростанню волонтера.

Мотиви волонтерської діяльності поділяються на кілька груп: особистісні; комунікативно-діяльнісні; соціально-психологічні.

Егоїстичні мотиви орієнтовані на отримання особистої вигоди, такої як винагорода, кар'єрний успіх або підвищення самооцінки.

Натомість альтруїстичні мотиви базуються на прагненні покращити моральний або матеріальний стан іншої людини, іноді навіть на шкоду власним інтересам.

Аналіз наукової літератури показав, що на сучасному етапі розвитку науки недостатньо вивченими залишаються психологічні особливості волонтерів, до яких можна віднести мотиваційно-потребнісну сферу, їхню емпатійність, спрямованість особистості та мотиви добровольчої діяльності. Було проведено дослідження, у якому взяли участь 220 респондентів. У результаті отримано такі висновки:

Волонтерство — це один із видів просоціальної поведінки, добровільна та безкорислива діяльність, яка багатьма розуміється як здатність відгукуватися на чужий біль і прагнення безкорисливо допомагати людям. Серед мотивів волонтерської діяльності виділяють особистісні, комунікативно-діяльні та соціально-психологічні. Просоціальна поведінка може бути мотивована альтруїзмом — мотивами, пов'язаними з покращенням

морального або матеріального благополуччя іншої людини, інколи навіть на шкоду власному добробуту. Для волонтерів характерний високий рівень емпатії — це комплексне психологічне явище, що охоплює когнітивний, емоційний, особистісно-мотиваційний і поведінковий компоненти. Це дозволяє емоційно сприймати, адекватно інтерпретувати та відгукуватися на емоційний стан іншої людини через співпереживання та допомогу.

Серед волонтерів на 11% більше осіб з дуже високим рівнем емпатії та на 15% більше з високим рівнем, порівняно з тими, хто не займається волонтерством. Це свідчить про виражену потребу у співпереживанні серед волонтерів.

Необхідною умовою для прояву будь-яких реакцій стосовно іншої людини є здатність сприймати іншого, тобто мати чутливість до нього загалом. Основна реакція альтруїзму — співчуття, що вимагає вміння розуміти чужі страждання та відповідати на них діями, спрямованими на їх полегшення. Натомість егоїзм можна розглядати як байдужість до чужого болю, що пояснює позитивну кореляцію між емпатією та альтруїзмом.

Дослідження домінуючих потреб показало, що серед волонтерів на першому місці стоїть базова потреба у безпеці, на другому — матеріальні потреби, а на третьому — потреба у визнанні та самовираженні. Соціальна потреба є найменш вираженою. Волонтери також виділяють потреби у досягненні успіху, теплих відносинах із людьми, забезпеченні майбутнього та заняттях улюбленою справою.

Серед людей, які не займаються волонтерством, на першому місці стоїть матеріальна потреба, на другому — потреба у безпеці, а на третьому — соціальні потреби. Статистична обробка даних показала, що у волонтерів менш виражені матеріальні та соціальні потреби, але значно сильніше проявлені потреби у визнанні та самоактуалізації.

Основним мотивом волонтерської діяльності є потреба допомагати людям та приносити їм користь. Проведене дослідження підтвердило загальну

гіпотезу про те, що існують відмінності у потребах і мотивах між людьми, які займаються та не займаються волонтерською діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бідерман К. Координація роботи добровольців і менеджмент волонтерських програм у Великобританії [Електронний ресурс] / К. Бідерман. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». URL: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/83-koordinaciya_raboty_dobrovolcev_i_menedzhment_volonterskih_programm_v_ve_likobritanii.
2. Вайнілович Н. А. Чинники мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.2012.№ 2 (14).С. 35–41.
3. Волонтерські організації в Україні: адміністративно-правовий статус та організація діяльності : [монографія] / [С. В. Петков та ін.]. Київ : АртЕк, 2018. 161 с.
4. Врублевська-Місюна К.В. Проблеми правового регулювання волонтерства в Україні під час воєнного стану. [Електронний ресурс]. URL: https://eprints.kname.edu.ua/63273/1/Тезиси_конферен_2022-3%20каф%20економ%2В-262-264.pdf.
5. Голуб В.Л. Сутність державної політики у сфері волонтерської діяльності та особливості її впровадження в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2014. Вип. 4 (60). С. 73–77
6. Горінов П. В. Адміністративно-правовий статус волонтера у період дії воєнного стану в Україні. Київський часопис права : наук. журн. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Навч.-наук. ін-т «Юрид. ін-т» ; [редкол.: О. В. Кузьменко (голов. ред.) та ін.]. Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2022. № 3. С. 54–61.
7. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ: Державний ін-т сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

8. Жужа Л. О. Волонтерський рух у контексті Антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір [Електронний ресурс] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Л. О. Жужа. Харків, 2016. 225 с. URL: <http://archive.li/GU9di#selection-981.2-985.2>.
9. Жужа Л. О. Політичний менеджмент волонтерства АТО / Л. О. Жужа // Грани. 2015. Т. 18. № 6 (122). С. 127–133.
10. Закалик Г.М., Коропатов О.М., Шувар Н.М. Волонтерська діяльність в Україні: історія, сьогодення та євроінтеграція. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. Ч. 1. С. 104–110. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/17.pdf.
11. Інформаційно-методичний матеріал «Волонтерська проєктна діяльність здобувачів освіти». URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/2022-10-194.pdf>.
12. Кривенко Ю.В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. Часопис цивілістики. 2015. Випуск 18. С. 41–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2015_18_11.
13. Кривенко Ю.В. Принципи здійснення волонтерської діяльності. «Young Scientist». 2016. № 6 (33). С. 246–250. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/61.pdf> ,
14. Кривенко Ю.В.Благодійна та волонтерська діяльність: спільне та відмінне. Молодий вчений. 2016. No 12.1 (40), грудень.С. 594–597.С. 594.
15. Липитчук О. В. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. Scientific Collection «InterConf» 118 (2022). С. 180-188. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1030>
16. Лях Т.Л. Види мотивації до волонтерської діяльності. Вісник Запорізького національного університету.2011. No 2(15).С. 37–41.С. 37.
17. Мазій І.В. Аналіз міжнародних документів у сфері волонтерського руху. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 114–117.

18. Матійчик А. В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства / А. В. Матійчук // Грани. 2016. Т. 19. № 8 (136). С. 100–107.
19. Матяш Михайло. Українське волонтерство – явище унікальне. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>.
20. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики / К. С. Павлюк // Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13–14. С. 87–93.
21. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності : Закон України від 05.03.2015 № 246-VIII [Електронний ресурс]. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/246-19>.
22. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI [Електронний ресурс]. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
23. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII [Електронний ресурс]. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
24. Проценко О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації /Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України. Харків, 2021. 243 с. С. 136.
25. Сидоренко К.О. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя. 2013. 20 с.

26. Сірко В.С. Адміністративно-правове регулювання волонтерської в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право: інформаційне право». Одеса. 2018. 254 с.
27. Стеббінс Р. А. Вільний час: до оптимального стилю дозвілля / Р. А. Стеббінс // Соціологічні дослідження. 2000. № 7. С. 64–72.
28. Томіна В.Ю. Пашаєв А.З. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 2. С. 13–16. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/2/5.pdf>.
29. Трубнікова О. А. Волонтерство як форма соціальної активності особистості // Актуальні проблеми психології. Зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 7, вип. 20. Ч. 2. С. 205–209
30. Філик Н. В. Державно-правові засади громадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2004. 19 с.
31. Anheier H., Salamon L. Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons // Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Baltimore : The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2001. № 10. 20 p.
32. Atkinson, A.P. Face processing and empathy. Empathy in Mental Illness, New York: Cambridge University Press, 2007. P.360-386. 65.Batson C. D. The altruism question: Toward a socialpsychological answer.Hillsdale, NJ : Erlbaum, 1991. 272 p.
33. Batson C.D. Altruism in humans: Oxford University Press; 2011. 310 p. 67.Batson, C. D. Addressing the altruism question experimentally.// In S. G. Post, L. G. Underwood, J. P. Schloss, & W. B. Hurlburt (Eds.), Altruism and altruistic love. New York: Oxford University Press, 2002. P.33-39
34. Batson, C. D. Altruism in humans / C. D. Batson. – Oxford University Press, 2011. 310 p.

35. Batson, C. D., J. L. Dyck, J. R. Brandt, J. G. Batson, A. L. Powell, M. R. McMaster, and C. Griffitt. Five studies testing two new egoistic alternatives to the empathy-altruism hypothesis // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1999. P. 52-77.
36. Batson, D. C. Altruism and prosocial behavior.// D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.). *The handbook of social psychology*. NY: McGraw-Hill.1999. Vol. 2, P. 282–316.
37. Beigbeder Y. *The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organisations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance* / Y. Beigbeder. Dordrecht, Boston, London : Martinus Nijhoff, 1991. 414 p.
38. Bekkers, R. Participation in voluntary associations: Relations with resources, personality, and political values / R. Bekkers // *Political Psychology*. – 2005. – № 3. – P. 439-454.
39. Bekkers, R. Participation in voluntary associations: Relations with resources, personality, and political values // *Political Psychology*. 2005. No3. P.439-454. 71.Blair, R. J. R. Empathic dysfunction in psychopathic individuals. // T. F. D. Farrow, and P. W. R. Woodruff (eds.). *Empathy in Mental Illness*, New York: Cambridge University Press, 2007. P. 3-16.
40. Blair, R. J. R., L. Jones, F. Clark, and M. Smith. The psychopathic individual: A lack of responsiveness to distress cues? // *Psychophysiology*, 2007. P. 192-198.
41. Carr, L., M. Iacoboni, M. Dubeau, J. C. Mazziotta, and G. L. Lenzi. Neural mechanisms of empathy in humans: A relay from neural systems for imitation to limbic areas. //n J. T. Cacioppo, and G. G. Berntson (eds.). *Social neuroscience: Key readings*, New York: Psychology Press, 2003. P. 143-152.
42. Choi LH. Factors affecting volunteerism among older adults // *Journal of Applied Gerontology*. 2001. P.79–196.
43. Clary E.G., Snyder M., Ridge R.D., Copeland J., Stukas A.A., Haugen J. Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach // *Journal of Personality and Social Psychology*.1998. V.74. P.1516–1530.

44. Clary, E. G. Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach / E. G. Clary, M. Snyder, R. D. Ridge, J. Copeland, A. A. Stukas, J. Haugen // *Journal of Personality and Social Psychology*. – 1998. Vol. 74. P. 1516-1530.
45. Clary, E. G., Snyder, M., & Ridge, R. Volunteers' motivations: a functional strategy for the recruitment, placement and retention of volunteers // *Nonprofit Management and Leadership*, 2002. No2. P. 333–350
46. Cnaan R.A., Goldberg-Glen R.S. Measuring Motivation to Volunteer in Human Services // *Journal of Applied Behavioral Science*. 1991. V.27(3). P.269–284.
47. Decety, J. and P. L. Jackson. A social-neuroscience perspective on empathy // *Current Directions in Psychological Science*, 2006. No15. P. 54-58.
48. Dovidio JF, Piliavin JA, Schroeder DA, Penner LA. The social psychology of prosocial behavior. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 310 p.
49. Dovidio, J. F. The social psychology of prosocial behavior / J. F. Dovidio, J. A. Piliavin, D. A. Schroeder, L. A. Penner. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2006. – 310 p.
50. Dovidio, J. F., J. L. Allen, and D. A. Schroeder. Specificity of empathy-induced helping: Evidence for altruistic motivation // *Journal of Personality and Social Psychology*, 1990. P. 249-260.
51. Finkelstien M.A. Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process // *Personality and Individual Differences*. 2009. V.46(5-6). P.653-658.
52. Finkelstien, M. A. Intrinsic vs. extrinsic motivational orientations and the volunteer process / M. A. Finkelstien // *Personality and Individual Differences*. – 2009. – Vol. 46 (5-6). – P. 653-658.
53. Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ) oder Freiwilliges Ökologisches Jahr (FOJ) [Electronic resource]. URL: <http://www.bundesfreiwilligendienst.de/fsj-freiwilliges-soziales-jahr/freiwilliges-oekologisches-jahr-foej>.

54. Goldstein TR, Winner E. Enhancing empathy and theory of mind. *Journal of Cognition and Development*. 2012. No13(1) P.19–37
55. Grano C., Lucidi F., Zelli A., Violani C. Motives and determinants of volunteering in older adults: an integrated model // *Aging and Human Development*. 2008. V.67(4). P. 305–326.
56. Hoffman, M. L. The development of empathy / in J.P. Rushton, & R.M. Sorrentino / *Altruism and helping behavior: Social, personality, and developmental Perspectives*. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 2001. P.41-63.
57. Houle B.J., Sagarin B.J., Kaplan M.F. A Functional Approach to Volunteerism: Do Volunteer Motives Predict Task Preference? // *Basic and Applied Social Psychology*. 2005. V.27(4). P.337–344
58. Iacoboni, M. *Mirroring people: The new science of how we connect with others*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 2008. 310 p.
59. INVOLVE (Involvement of third country nationals in volunteering as a means of better integration): final project report. European Volunteer Centre [Electronic resource]. 2006. 61 p. URL: <http://www.ivr.org.uk/images/stories/Institute-of-Volunteering-Research/Migrated-Resources/Documents/I/INVOLVEReportEN.pdf>.
60. Joireman, J. A., Needham T. L., and Cummings A. Relationships between dimensions of attachment and empathy // *North American Journal of Psychology*, 2002. No4. P. 63-80.
61. Kestenbaum, R., Farber E.A., and Sroufe L.A. Individual differences in empathy among preschoolers: Relation to attachment history // *New Directions for Child Development*, 2009. P. 51-64.
62. Knafo, A., C. Zahn-Waxler, C. Van Hulle, J. L. Robinson, and S. H. Rhee. The developmental origins of a disposition toward empathy // *Genetic and environmental contributions*. *Emotion*, 2008. P. 737-752.
63. Maslow A.H. *Motivation and Personality*. N., 1954. 112 p. 92. Maslow, A. *A Theory of Human Motivation*. N., 1994. 212 p.

64. Monga M. Measuring Motivation to Volunteer for Special Events // Event Management. V.10. N.1. 2006. P.47-61.
65. Okun, M. A., Barr, A., & Herzog, A. R. Motivation to volunteer by older adults: a test of competing measurement models // Psychology and Aging, 1998. No3. 608–621.
66. Penner L.A., Fritzsche B.A., Craiger J.P., Freifeld T.R. Measuring the prosocial personality // Advances in personality assessment / Hillsdale, NJ: Erlbaum.1995. V.10, P. 147–164.
67. Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. Prosocial behavior. Annual Review of Psychology, 2005. No5, 365-92.
68. Preston, S. D., and F B. M. de Waal. Empathy: Its ultimate and proximate bases // Behavioral and Brain Sciences, 2002. P. 1-72.
69. Salamon M., Sokolowski S., Haddock M. Measuring the economic value of volunteer work globally: concepts, estimates, and a roadmap to the future // Annals of Public and Cooperative Economics. 2011. Vol. 82. № 3. P. 217–252
70. Sherraden M. S., Lough B. J., Moore McBride A. Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors // Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations. 2008. № 19. P. 395–421.
71. Sonnby-Borgstrom, M., Jonsson P., and Svensson O. Emotional empathy as related to mimicry reactions at different levels of information processing //Journal of Nonverbal Behavior, 2003. No7. P. 3-23.
72. Stephan, W. G., & Finlay, K. The role of empathy in improving intergroup relations.// Journal of Social Issues, 1999. No 12. P. 729-743.
73. Stocks, E. L. Altruism or psychological escape: Why does empathy promote prosocial behavior? // European Journal of Social Psychology, 2009. No9. P. 649-665.
74. Sundeen, R.A., Raskoff, S.A. Differences in perceived barriers to volunteering to formal organizations: Lack of time versus lack of interest // Nonprofit Management and Leadership, 2007. No9. P. 279- 300.

75. Thompson, R. A. Empathy and emotional understanding: The early development of empathy // In N. Eisenberg, and J. Strayer (eds.). *Empathy and its Development*, New York: Cambridge University Press, 1999. P. 119-145.
76. Waal, F. B. Putting the altruism back into altruism: The evolution of empathy // *Annual Review of Psychology*, 2008. No9. P. 279-300.
77. Weiner, B. *Theories of motivation. From mechanism to cognition*. Chikago: Markham, 1972. 310 p.
78. Wied, M. Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents // *Aggressive Behavior*, 2007. No 33. P. 48-55.
79. Yeung A.B. The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis // *Voluntas*, 2004. V.15(1), P.21–46.